

GÖTEBORGS UNIVERSITET
INSTITUTIONEN FÖR SOCIALT ARBETE

Bakom orden

En diskursanalys av kriminalitet och missbruk i
personutredningar inom Frivården

Socionomprogrammet vt 2009

C-uppsats

Författare: Ida Lundell och Ellinor Wettergren

Handledare: Harriet Yng

Abstract

Titel: Bakom orden - En diskursanalys av personutredningar inom Kriminalvården

Författare: Ida Lundell och Ellinor Wettergren

Nyckelord: kriminalitet, missbruk, diskursanalys, postmodernism, Frivården, personutredning

E-postadresser: ellinor.wettergren@gmail.com, ida_lundell86@hotmail.com

Bakgrund:

Vi valde att skriva om hur Frivårdens personutredningar vid särskilda brottmål konstruerar begreppen kriminalitet och missbruk. Anledningen till att vi ville titta närmare på detta var att tidigare forskning som kvalitativt undersöker personutredningar, såvitt vi känner till, inte existerar. Att sätta fokus på hur man väljer att beskriva och förhålla sig till sociala fenomen är en av många vägar till att uppnå större medvetenhet om hur makt, normalitet och språk skapar förutsättningar för det sociala arbetet. Att försöka få ännu större förståelse för hur vi i kommande yrkesroll är delaktiga i upprätthållandet och omskapandet av klientkategorier är vår skyldighet.

Frivården som arena för socialt arbete tyckte vi var särskilt intressant då kategorin av klienter är noga avgränsad i egenskap av personer misstänkta för brott eller dömda för brott. Kriminalitet som kategorisering föll sig därför naturligt för oss att undersöka. Vi upplevde också att kopplingen mellan kriminalitet och missbruk framstod som uppenbar i kontakt med Frivården. Därför valde vi att även titta närmare på begreppet missbruk och hur konstruerandet av denna kategori av klienter egentligen går till i och med upprättandet av en personutredning. Förutom den kunskap som man inom fältet kan ha nytta av genom att vi gjort denna studie i stort tror vi också att andra yrkesutövare som arbetar med utredningar kan ha intresse av att ta del av våra analyser och reflektioner kring ämnet.

Syfte:

Syftet med uppsatsen var att undersöka hur den misstänkte konstrueras i personutredningar utifrån hur begreppen kriminalitet och missbruk används. Vi ville analysera och dekonstruera begreppen i de sociala utredningar som genomförs av Frivården i Göteborg. Våra frågeställningar var följande:

Vad innebär begreppen kriminalitet och missbruk och vilka betydelser är knutna till begreppen i personutredningar?

Hur ser diskursen ut i personutredningar angående begreppen kriminalitet och missbruk?

Genomförande:

Under en månads tid under våren 2009 tog vi del av sammanlagt 57 personutredningar gjorda vid Frivården i Göteborg. Dessa analyserades därefter utifrån ett fenomenologiskt perspektiv där diskursanalys, textanalys och dekonstruktion blev viktiga teoretiska verktyg för att få fram våra resultat. Vi använde oss av Michel Foucaults och Erving Goffmans

teorier i huvudsak, vilka kompletterades med teorier kring dekonstruktion, stämpling och stigmatisering. Därutöver använde vi oss av tidigare genomförda examensuppsatser och magisteruppsatser inom ämnet för att lyfta fram teman i utredningarna.

Resultat:

Vi kom fram till att kriminalitet konstrueras utifrån en huvudsaklig diskurs kring den kriminelle som en socialt avvikande, omogen person utan insikt i sin problematik. Därutöver fanns utmanande diskurser rörande den ångerfulle, mogna samhällsmedborgaren som insett att hans/hennes handlande varit felaktigt och vill bättra sig. Det är inte begångna brottsliga handlingar i sig som definierar huruvida en person betraktas som kriminell utan snarare ovan nämnda personliga egenskaper med fokus på vilja till förändring. Bilden av en ”vanlig Svensson” som råkat i svårigheter i behov av medkänsla och stöd framträdde tydligt i utredningarna. Den som genom sin bristande insikt inte gjort sig förtjänt av stödjande insatser från samhällets sida framstod däremot som kriminell. En tendens att inte vilja stämpla klienter som kriminella fanns också i utredningarna. Känslan av att Frivårdsinspektörerna ville skapa förståelse för klientens situation framträdde också i vårt material.

Missbruk konstrueras i första hand som en konsekvens av en utsatt social situation men också i termer av sjukdom och bristande självkontroll. Missbruk definieras utifrån frekvensen av användning av alkohol och narkotika, det bakomliggande syftet till bruket samt dess konsekvenser. Angående missbruk verkar klientens egen insikt bidra till att han/hon omtalas som missbrukare i större utsträckning än gällande kriminalitet. Vi tror att en anledning till detta är de ramar som personutredningen framställs inom. De innebär att en stämpling av klienten som missbrukare kan öppna upp för möjligheten att dömas till behandling snarare än frihetsberövande straff. Klientens egen motivation är ofta tydligt redogjord för och utredningarna tenderar liksom gällande kriminalitet framhäva klienters vilja till förändring och skapa medkänsla för hur han/hon drabbats av svårigheter.

Slutsatser:

Såväl kriminalitet som missbruk är kategoriseringar vilka bygger på ett dikotomt synsätt där vår syn på normalitet avgör hur vi väljer att tala om dessa klienter. I stort framställs en socialt ordnad situation, icke avvikande livsstil samt stor personlig mognad som motsatsen till att vara kriminell och/eller missbrukare. Detta betyder att de som avviker från normerna samt är omogna i sitt tänkande är de som i första hand får representera kategorierna kriminell och missbrukare.

1. Inledning	6
1.1 Förförståelse	7
1.2 Definition av begrepp.....	9
2. Syfte, frågeställningar och avgränsningar.....	10
2.1 Syfte	10
2.2 Frågeställningar	10
2.3 Avgränsningar.....	10
3. Bakgrund.....	11
3.1 Straffrätt	11
3.2 Rättssystemet i Sverige.....	12
3.3 Frivårdens verksamhet.....	13
3.4 Personutredning.....	14
4. Metod.....	16
4.1 Teorianvändning	16
4.2 Datainsamling.....	17
4.2.1 Urval.....	18
4.2.2 Bortfall.....	19
4.3 Analys och bearbetning.....	19
4.3.1 Dekonstruktion som metod	20
4.4 Validitet, reliabilitet och generaliserbarhet	20
4.5 Etiska överväganden.....	23
5. Tidigare forskning.....	24
5.1 Forskning kring kriminalitet och diskurser	25
5.2 Forskning kring sociala utredningar	27
6. Teorier.....	28
6.1 Postmodernism.....	29
6.2 Socialkonstruktivism	30
6.3 Diskurser.....	30
6.3.1 Diskursanalys som teori	31
6.4 Teori om dekonstruktion	32
6.5 Rollteori.....	32
6.6 Systemteori	33
6.7 Stämplingsteori	33

6.8 Stigma.....	34
7. Resultat och analys	34
7.1 Hur kriminalitet beskrivs	34
7.1.1 Hur inställningen till aktuell brottslighet beskrivs.....	37
7.1.2 Hur inställningen till förändring beskrivs.....	39
7.2 Hur missbruk beskrivs.....	40
7.2.1 Hur orsaker till missbruk beskrivs.....	43
7.2.2 Hur användande av alkohol och/eller droger beskrivs	45
7.2.3 Hur konsekvenserna av missbruk beskrivs	48
7.2.4 Hur klientens inställning till missbruk beskrivs	49
7.2.5 Hur inställningen till förändring/behandling beskrivs.....	50
7.2.6 Hur ett missbruk beskrivs	51
7.3 Sammanfattning av resultat och analys.....	52
8. Diskussion.....	54

1. Inledning

Vi skulle ha samhällskunskap när jag gick i åttan. Vår lärare började med att förklara skillnaden mellan information och reklam. Informationens uppgift är att sakligt och opartiskt upplysa om något. Reklamen däremot vill påverka och styra, få oss att göra något eller kanske köpa något som vi annars inte skulle ha gjort eller köpt. På den tiden var reklam inte alls så utbrett som det är idag, så vår samhällskunskapslärare frågade oss om vi trodde att vi blev påverkade av olika reklamslag. Jag var ganska övertygad om att jag genomskådat reklamen och de trodde nog de flesta av mina klasskompisar också.

Då gjorde vår samhällskunskapslärare ett experiment. Halva klassen skickades ut i korridoren. Vi som var kvar fick varsin papperslapp och så plockade läraren fram en glasburk fylld av stenar.

– Som ni ser har jag en ganska stor glasburk i handen, började han. I burken finns det massor av småsten och grus. Jag skulle vilja att ni gissar hur många gruskorn ni tror får plats i den här jätteburken. Han räckte över burken till oss. De flesta av oss var ambitiösa nog att räkna botten och höjden och försökte på det viset göra en matematisk beräkning av hur många stenar som fanns i burken. Vi skrev ner varsin siffra på lapparna och så fick vi lämna klassrummet.

När den andra gruppen kommit in plockade vår samhällskunskapslärare fram samma glasburk igen.

– Som ni ser, sa han till dem, håller jag en liten glasburk i handen. I den här burken har jag lagt ner några stycken stenar. Eftersom burken är så liten kan det inte få plats så många, men jag skulle ändå vilja att ni försöker gissa hur många stenar det är.

Mer än så sa han inte. Burken fick gå runt hos dem också och jag antar att de var lika ambitiösa som vi. När de skrivit ner sin gissning fick vi komma tillbaka.

Då först berättade vår samhällskunskapslärare vad övningen gick ut på. Båda grupperna hade sett samma burk med samma antal stenar. Skillnaden var bara att läraren introducerat burken olika för de två grupperna. Gång på gång hade han lagt in små värderande "stickord" som skulle få oss att tänka i en viss riktning.

– La ni märke till hur jag uttryckte mig? frågade han. I ena gruppen sa jag att burken var "stor", till den andra att den var "liten". I en av grupperna talade jag om "några stenar", i den andra en "massa gruskorn". Flera gånger upprepade jag stickorden för att styra er och få er att tänka på ett visst sätt. Läraren stod tyst några sekunder.

– Tror ni att de där stickorden påverkade er?

Vi såg på varandra.

– Aldrig, svarade vi självsäkert. Så pass duktiga är vi ändå i överslagsberäkning. Vi gjorde en självständig bedömning av hur många stenar vi trodde fanns i burken.

– Okej, sa vår lärare. Då får ni räkna ut medelvärdena i de båda grupperna. Vi gjorde det. När medelvärdena var uträknade insåg vi att skillnaden verkligen var stor. Skillnaden

mellan de två grupperna var så pinsamt stor att vi alla lämnade klassrummet med en ny skakande insikt. Vi människor är mycket mer påverkbara än vi kanske vill tro.¹

Den här berättelsen tycker vi illustrerar på ett tydligt sätt hur mycket makt det kan finnas ord. Den här berättelsen handlar om en sådan simpel sak som en glasburk med stenar men vi tror att slutsatsen som dras i berättelsen är lika giltig överallt i samhället. Vi har i vår uppsats valt att titta på hur begrepp används i utredningar samt hur dessa begrepp kan påverka läsarens bild av klienten.

1.1 Förförståelse

Jag, Ellinor Wettergren, har praktiserat på Frivården i Göteborg under sex månader hösten 2008 och har då med stöd av handledare självständigt genomfört personutredningar. Uppfattningen kring de utredningar som jag då tog del av var att dessa i hög grad byggde på aktuella lagar och föreskrifter. Den allmänna uppfattningen var att personliga tolkningar och värderingar skulle utelämnas så långt som möjligt. Förförståelsen innebär således att jag haft en genomgående positiv inställning till hur personutredningarna i allmänhet genomförs och skrivs inom Frivården i Göteborg. Att jag upplever att dessa utredningar varit rättssäkra och haft klienten i centrum. En reflektion som jag gjort är dock att vissa begrepp i utredningarna är kategoriska, som till exempel begreppet missbruk. Ur Frivårdens synvinkel är allt bruk av narkotika synonymt med att ha en missbruksproblematik, däremot bedöms bruk av alkohol eller andra legala rusningsmedel mer nyanserat i mina ögon. Detta är en av anledningarna till att jag blivit intresserad av att undersöka personutredningar kvalitativt och se hur missbruk och andra begrepp används. I arbetet med denna studie har medvetenheten om denna förförståelse varit stor och ambitionen har varit att lägga dessa erfarenheter åt sidan för att kunna ta till sig och se på materialet med en forskares ögon, inte en frivårdsinspektörs.

Vad gäller synen på kriminalitet och dess orsaker är min personliga åsikt att begrepp som rätt och fel är socialt konstruerade och inte existerar bortom människors värderingar och tankar. Beroende på kulturell, historisk och social kontext kan uppfattningarna i ett samhälle om vad som bör vara straffbart eller ej skifta och jag anser inte att det objektivt sett finns goda eller onda handlingar. Jag är inspirerad av exempelvis Michel Foucaults teorier om diskurser som sätter ramarna för vad som är möjligt att konstruera i ett socialt sammanhang. Men också sociologen Talcott Parsons teorier om att sociala fenomen uppstår och består för att de fyller en funktion i samhället.² Jag tänker mig att kriminalitet som fenomen är skapat av generationer av social interaktion och att det fyller syftet att definiera det normala genom att peka ut det avvikande och göra vissa beteenden straffbara. Utan den kriminelle som motsats skulle det vara svårare att upprätthålla idén om oss icke-kriminella som normala och goda medborgare. Jag har således ett postmodernt synsätt som inspirerats av mina studier på socionomprogrammet och inom andra kurser på Göteborgs universitet de senaste 6 åren.

Jag, Ida, har under min tid på Socionomprogrammet varit i kontakt med Frivården genom olika studiebesök där. Jag har även en pappa som är polis och har genom honom kommit i kontakt med rättsväsendet. Jag har under min uppväxt fått höra om saker som hänt honom på jobbet och detta tror jag har påverkat mig och min syn på rättsväsendet positivt. Jag ser

---

¹ Wirén (2007)

² Andersen/Brante/Korsnes (2001)

rättsväsendet som något gott då min pappa är en representant för det. Jag har själv aldrig arbetat eller praktiserat inom Kriminalvården/ Frivården.

Jag gjorde min praktikplats på biståndsenheten inom äldreomsorgen i stadsdelen Härlanda här i Göteborg. Detta gör att jag har erfarenhet av myndighetsutövning samt utredningsförfarandet. Jag har haft möjlighet att under min praktiktid skriva ett antal utredningar. Detta gör att jag har fått känna på vilket ansvar jag har som skriver utredningar samt hur mycket makt som jag faktiskt besitter.

Lagen som styr utredningarna inom Frivården är till skillnad från Socialtjänstlagen ingen ramlag men min förståelse gör att jag tror att frivårdsinspektörerna har ett visst eget ansvar och att jag som frivårdsinspektör kan välja hur jag benämner vissa saker, vad jag väljer att ta med i utredningen och så vidare. Jag tror att hur jag skriver min utredning påverkar hur klienten framträder i läsarens ögon. I det här fallet påverkar hur utredningen skrivs hur Tingsrätten uppfattar klienten och därmed det domslut som blir.

Jag är kristen vilket gör att bibeln är en auktoritet i mitt liv. I 2 Tim 3:16-17 står det: ”Hela skriften är utandad av Gud och nyttig till undervisning, till bestraffning, till upprättelse och till fostran i rättfärdighet för att gudsmänniskan skall bli fullt färdig, väl rustad för varje god gärning.”³ Att bibeln är en auktoritet i mitt liv innebär att det som står där påverkar min syn på exempelvis ondska, lagar, sanning.

I bibeln står det exempelvis att människan är syndig av naturen sedan syndafallet. Genom syndafallet (människan åt av kunskapens frukt) blev människans ande och själ skild från Gud. Innan syndafallet hade Gud en naturlig plats i våra hjärtan, då vi levde nära Honom. Genom syndafallet uppstod det ett tomrum i människan. Detta tomrum försöker många människor fylla med andra saker till exempel droger, kriminalitet, träning, alkohol och så vidare.

Då jag tror på Gud tror jag också att djävulen finns. Djävulen gör allt för att förleda oss till att göra saker som inte är bra för oss. I Joh 10:10 står det: ”Tjuven (djavulen) kommer bara för att stjäla, slakta och döda. Jag (Jesus) har kommit för att de ska ha liv, ja, liv i överflöd.”⁴ Han är dessutom expert på att förklara sig. Det står i 2 kor 11:10: ”Och det är inget att förvåna sig över. Satan själv gör sig lik en ljusets ängel.”⁵

Min tro innebär att jag tror att alla människor kan förändras och kan bli helade. I Jes 53:5 står det om hur vi genom att Jesus dör på korset kan bli helade: ”Han var genomborrad för våra överträdelsers skull, slagen för våra missgärningars skull. Straffet var lagt på Honom för att vi skulle få frid, och genom Hans sår är vi helade.”⁶ Dessutom tror jag att det människor behöver är att möta Jesus. Tron på Jesus ger nämligen en frukt i form av goda gärningar. Lever vi nära Gud och öppnar vårt hjärta för Honom kommer Han att göra oss mer lika Jesus. I exempelvis Gal 5:22 står det ”Men när Guds Ande får leda oss, får det till resultat att vi älskar våra medmänniskor, att vi fylls av glädje och frid och tålmod, att vi blir vänliga och goda mot varandra, att vi blir pålitliga.”⁷

---

³ Folkbibeln (1998) s.342 (NT)

⁴ Folkbibeln (1998) s.162 (NT)

⁵ Folkbibeln (1998) s.292 (NT)

⁶ Folkbibeln (1998) s.996 (GT)

⁷ Internationella bibelsällskapet s.1140

1.2 Definition av begrepp

Diskurs – en helhet av sammanhängande uttryck, utsagor och begrepp genom vilka vår verklighetsuppfattning styrs.⁸

Diskurs – Ett bestämt sätt att tala om och förstå världen.⁹

Hälsa – Enligt WHO innebär god hälsa ett tillstånd av fullständigt fysiskt, psykiskt och socialt välbefinnande och inte blott frånvaro av sjukdom och handikapp.¹⁰

Missbruk – okontrollerad eller överdriven användning av något, vanligen alkohol, narkotika eller andra substanser med euforiserande effekter.¹¹

Kriminalvårdens definition av missbruk – alkoholmissbruk är om personen använder alkohol i sådan omfattning att det medför fysiska, psykiska eller sociala skadeverkningar för honom/henne eller dennes omgivning.¹² Definitionen av narkotikamissbruk är om personen använt narkotika under de senaste tolv månaderna i frihet.

Social konstruktivism - teori om att samhällsliga strukturer uppstår genom mellanmänsklig interaktion.¹³

Kriminalitet – Synonymt med brottslighet vilket innebär handlingar som är belagda med straff enligt gällande lagstiftning.¹⁴

Personutredning – Social utredning som inhämtas från Frivården på begäran av domstol då en person misstänks för brott som kan leda till frihetsberövande.¹⁵

Postmodernism – Riktning inom modern filosofi som lyfter fram kulturella förändringsprocesser i vårt senmoderna samhälle.¹⁶

---

⁸ <http://www.ne.se/sok/diskurs?type=NE> Hämtad 2009-03-03 kl. 20:23

⁹ Börjesson (2003) s. 35

¹⁰ <http://www.ne.se/sok/h%C3%A4lsa?type=NE> Hämtad 2009-03-03 kl. 20:23

¹¹ <http://www.ne.se/sok/missbruk?type=NE> Hämtad 2009-03-03 kl. 20:33

¹²

http://www.bra.se/extra/measurepoint/?module_instance=4&name=2007_rs_reform_f_r_b_ttre_utslussning_i_Kriminalv_rden.pdf&url=/dynamaster/file_archive/080829/b15fbef29103a0bd3d9a7b0b77a8339c/2007%255f%255frs%255freform%255ff%255fr%255fb%255fttre%255futslussning%255fi%255fKriminalv%255frden.pdf Hämtad 2009-03-11 kl 22:24

¹³ <http://www.ne.se/sok/social+konstruktivism+?type=NE> Hämtad 2009-03-03 kl. 20:35

¹⁴ <http://www.ne.se/sok/kriminalitet?type=NE> Hämtad 2009-03-03 kl. 20:35

¹⁵ Ekblom/Engström/Göransson (2006)

¹⁶ <http://www.ne.se/kort/postmodernism> Hämtad 2009-03-03 kl. 20:45

2. Syfte, frågeställningar och avgränsningar

2.1 Syfte

Syftet med uppsatsen som helhet är att undersöka hur den misstänkte konstrueras i personutredningar utifrån de allmänna råd som finns. Vi är särskilt intresserade hur klienter konstrueras utifrån hur begreppen kriminalitet och missbruk används. Vi vill analysera och dekonstruera begreppen och undersöka hur de skapas i de personutredningar som genomförs av Frivården i Göteborg.

2.2 Frågeställningar

- Vad innebär begreppen kriminalitet och missbruk, och vilka betydelser är knutna till begreppen, i personutredningar?
- Hur ser diskursen ut i personutredningar angående begreppen kriminalitet och missbruk?

2.3 Avgränsningar

De avgränsningar vi har gjort är att vi endast utgått från yttrande enligt lagen (1991:2041) om särskild personutredning i brottmål, som är gjorda av frivårdsinspektörer på Frivården i Göteborg. Utredningarna vi använde oss av färdigställdes under perioden 1 januari 2009 till 5 mars 2009. Vi har valt att inte ta med yttrande som utfärdas under pågående verkställighet enligt 5 kap 9 § förordningen (1998:642) om verkställighet av frivårdspåföljder i vår undersökning.

Vi har inte undersökt hur kriminalitet eller missbruk som fenomen uppkommer. Vi har bara tittat på hur begreppen används i personutredningar. Empirin består endast av utredningar och vi har inte inhämtat information från frivårdsinspektörer, klienter, domare eller någon annan.

Vi har valt ut begreppen kriminalitet och missbruk som enligt Kriminalvårdens föreskrifter och allmänna råd om personutredning och yttrande i brottmål (KVFS 2006:15) skall vara med i personutredningarna. Begreppen familj, ekonomi, sysselsättning, hälsa, fritid, den misstänktes inställning som även de finns upptagna i de allmänna råden kommer att beröras men inte gås in på närmare. Vi har valt att inte undersöka hur kön, klass och etnicitet påverkar användningen av de begrepp vi har valt.

3. Bakgrund

3.1 Straffrätt

En teori vars grunder återfinns så långt tillbaka som i Gamla Testamentet, är vedergällningsgrundsatsen vilken sammanfattas i 2:a Mosebok 21:23-25. I dessa bibelverser står det: Sker skada, skall du ge liv för liv, öga för öga, tand för tand, hand för hand, fot för fot, bränt för bränt, sår för sår, skråma för skråma. Detta innebär att om en person tillfogat en annan person skada skall han/hon straffas på samma sätt. Rättsväsendets uppgift i samhället blir enligt detta synsätt att se till att den som utfört ett brott får ett straff som svarar mot den skada den dömda orsakat offret.¹⁷

Idag är det inte vedergällningsgrundsatsen som ligger till grund för rättssystemet utan exempelvis preventionsteorier som innebär att målet med straffet är att förhindra att nya brott begås. Tanken att straffet skall förhindra nya brott härstammar precis som vedergällningsgrundsatsen från Jesu tid. Det finns två typer av preventionsteorier som är giltiga idag; allmänprevention och individualprevention.¹⁸

Allmänprevention innebär att man straffar för att försöka förhindra att andra begår samma brott. Ett straff kan också fungera allmänpreventivt genom att det har en moralbildande effekt. Lagstiftningen används på det sättet för att påverka normerna i ett samhälle. Exempelvis använde lagstiftaren påverkan på normerna i samhället som argument i debatten kring lagen om förbud mot köp av sexuella tjänster som infördes 1998.¹⁹

Individualprevention innebär att straffet skall motverka att den dömda begår nya brott. Man försöker motverka återfall i brott på tre olika sätt. Straffet skall vara avskräckande, oskadliggöra faran för nya brott genom att den dömda exempelvis befinner sig på anstalt samt innebära en ”förbättring av den enskilde” genom behandling.²⁰

En annan strafflära som haft stor betydelse för Sverige är den klassiska straffrättsläran Den låg till grund för 1864 års strafflag som är föregångaren till den brottsbalk vi har idag.²¹

Enligt denna lära skall följande gälla:

- Ett brott skall följas av straff
- Vad som är brott skall vara noga angivet i lag, liksom straffet för brottet
- Straffet skall stå i proportion till brottets svårhet (skall vara rättvist)
- Straff ska utmätas enligt en i lag angiven straffskala efter brottets svårighetsgrad
- Brottslingar, som på grund av ungdom eller psykisk sjukdom inte kan anses tillräkneliga, skall inte bestraffas (skulle inte vara rättvist).²²

En av kritikerna till den klassiska straffrättsläran, den tyske straffrättsprofessorn von Liszt och fler med honom, menade att det inte är brottet som skall straffas utan individen som har

---

¹⁷ Dahlström, Nilsson, Westerlund (2008)

¹⁸ Ibid.

¹⁹ Ibid.

²⁰ Ibid.

²¹ Ibid.

²² Ibid.

utfört det. De menade att påföljderna för brott skall anpassas efter själva brottslingen och dennes personliga förhållanden. Denna kritik mot den klassiska straffrättsläran gjorde att Sverige genomförde en rad förändringar från år 1900 och framåt.²³

I Brottsbalken som trädde i kraft år 1965 låg fokus på individualprevention och att straffet skulle främja den dömdes förmåga att anpassa sig till samhället. Dock blev senare behandlingstanken hårt kritiserad då forskning visat att behandling av brottslingar gav föga resultat. Dessutom kritiserades lagens fokus på behandling då likheten inför lagen blev lidande då domstolen antogs ta hänsyn till den skyldiges vårdbehov. Behandlingstanken kritiserades också då det ansågs vara svårt för domstolarna att förutse hur stort den vårdbehovet var.²⁴

År 1989 genomfördes en genomgripande reform som innebar att rättvisa, proportionalitet mellan brott och straff samt förutsägbarhet stod i centrum. Genom 1989 års reform kom brottet och inte brottslingen att framhävas. Behandlingstanken finns idag endast kvar i verkställighetsstadiet, när domen redan fallit. Individualprevention och allmänprevention har också minskat i betydelse då domstolen ej längre skall ta hänsyn till det. Dock fungerar straffsystemet i praktiken fortfarande som en allmänprevention.²⁵

3.2 Rättssystemet i Sverige

Ett brott definieras enligt Nationalencyklopedins uppslagsverk som ”handling som i brottsbalken eller i lag eller annan författning är straffbelagd”.²⁶ I Sverige innebär en misstanke om brott att polisen har rätt att gripa den misstänkte och genomföra förhör. Därefter kan en åklagare besluta om anhållande om det misstänkta brottet enligt straffskalan kan ge upp till ett års fängelse eller att det anses nödvändigt för att utredningen skall kunna fortsätta. Åklagaren kan också begära den misstänkte häktad vilket avgörs av tingsrätten.²⁷ Häktning innebär att den misstänkte hålls inlåst på en häktesavdelning. I Göteborg är häktet beläget i polishuset men även anstalter av olika slag kan fungera som häkte. En misstänkt kan sitta häktad under en del av utredningstiden, fram till rättegång eller fram tills dess ett eventuellt fängelsestraff skall verkställas.²⁸

När utredningen är slutförd lämnar åklagaren en stämningsansökan till domstolen där det misstänkta brottet finns beskrivet och därefter hålls en rättegång. Påföljderna som kan utdömas om den misstänkte bedöms skyldig är böter, fängelse, skyddstillsyn, samhällstjänst, villkorlig dom, kontraktsvård eller överlämnande till vård.²⁹ Ett fängelsestraff kan även i vissa fall avtjänas genom intensivövervakning med elektronisk fotboja vilket är ett beslut som Kriminalvården då fattar.³⁰ En villkorlig dom innebär att domstolen bedömt den misstänkte som skyldig för brott men nöjer sig med att ge den misstänkte en prøvotid då förnyad brottslighet leder till att en påföljd utdöms för både de nya och gamla brotten samtidigt.³¹ Den som döms för brott i tingsrätten kan överklaga till

²³ Ibid.

²⁴ Ibid.

²⁵ Ibid.

²⁶ <http://www.ne.se/sok/brott?type=NE> Hämtad 2009-03-03 kl. 20:49

²⁷ Ekblom/Engström/Göransson (2006)

²⁸ http://kriminalvarden.se/templates/KVV_InfopageGeneral_4794.aspx Hämtad 2009-03-03 kl. 20:56

²⁹ Ekblom/Engström/Göransson (2006)

³⁰ http://kriminalvarden.se/templates/KVV_InfopageGeneral_3032.aspx Hämtad 2009-03-03 kl. 21:10

³¹ Ekblom/Engström/Göransson (2006)

hovrätten och på så sätt få ett annat straff eller frikännas. Efter hovrättsförhandlingen har den dömde även rätt att söka prövningstillstånd hos högsta domstolen. Efter avslutad förhandling i domstolen är det Kriminalvården som ansvarar för att påföljden verkställs.³²

3.3 Frivårdens verksamhet

Frivården är en del av Kriminalvården, den statliga myndighet som även ansvarar över landets häkten och anstalter. Kriminalvården ansvarar över att verkställa påföljder för olika brott som utdömts av domstolen. Frivårdens uppgift är ge sina klienter, som är antingen misstänkta eller dömda för brott, stöd för att förhindra återfall i brott. Gemensam vision för hela myndigheten är att arbeta nära klienten, professionellt med tydliga värderingar, rättssäkert och pålitligt. Det innebär ett korrekt handläggande med samhällsskydd i åtanke. Förutom övervakning i stort är personutredning, yttrande inför domslut (då klienten redan står under övervakning), programverksamhet och samordning av insatser runt den dömde viktiga uppgifter inom Frivården.

Det övergripande målet för all verksamhet är att minska kriminaliteten i samhället. För Frivården innebär det att man genom personutredningar och riskbedömningar i samarbete med klienten och utifrån domstolens beslut utformar en verkställighetsplan för det straff som utdöms. Verkställighetsplanen skall skapa möjligheter till ett liv utan droger och fortsatt kriminalitet för klienten. Frivårdsinspektörens funktion i arbetet med klienten är att informera om rättsväsendet och Kriminalvården, utreda klientens sociala situation innan rättegången hålls och ge stöd och kontrollera klientens skötsamhet vid en fällande dom. En viktig roll är också att samarbeta med andra myndigheter och samhällsinstitutioner för att säkerställa att kriminella får samma möjlighet till stöd och vård som alla andra i samhället.³³

Kriminalvården är indelad i sex regioner där Frivården Göteborg är ett av fem frivårdskontor som ingår i region väst. Här ingår även fem häkten samt elva anstalter.³⁴ Frivården Göteborg har organiserat arbetet i olika grupper såsom ungdomsgruppen, rattfyllerigruppen, kvinnogruppen, sex- och relationsvåldgruppen och psyk- och narkotikaberoendegruppen. Kriminalvårdschefen har det yttersta ansvaret över verksamheten i Göteborg, och grupperna leds kriminalvårdsinspektörer som är arbetsledare för frivårdsinspektörerna, även kallade handläggare.

De frivårdande påföljder som Frivården ansvarar för, utöver arbetet med dömda som avtjänar straff på anstalt, är övervakning i form av skyddstillsyn, kontraktsvård och samhällstjänst. Skyddstillsyn innebär kontinuerlig kontakt med en frivårdsinspektör under ett års tid. Med kontraktsvård menas att den dömde döms till att genomgå någon typ av behandling som exempelvis missbruksvård antingen på en sluten behandlingsenhet eller i öppenvården. Samhällstjänst är genomförande av oavlönat arbete under ett visst antal timmar som den dömde genomför på sin fritid som kan kombineras med en villkorlig dom eller skyddstillsyn.³⁵

---

³² Ekbom/Engström/Göransson (2006)

³³ Ibid.

³⁴ http://www.kriminalvarden.se/templates/KVV_InfopageGeneral_3531.aspx Hämtad 2009-03-03 kl 16:13

³⁵ http://www.kriminalvarden.se/upload/Informationsmaterial/Faktablad_Frivard.pdf Hämtad 2009-03-03 kl 16:22

3.4 Personutredning

En personutredning är enkelt uttryckt en social utredning som sammanfattar en klients sociala situation och kan grundas på tidigare personutredningar, myndighetsuppgifter, kontakt med den det berör samt referenter. En utredning är i allmänhet cirka en till två A4 sidor långt och utredningstiden kan variera från några dagar till flera månader. Frivårdsinspektören som utreder klienten tar inte ställning till om den misstänkte begått brottet i fråga eller ej utan försöker ge en bild av de personliga förhållandena utifrån att en fällande dom blir aktuellt. Det är vid rättegången som skuldfrågan klarläggs och alla beslut fattas där.

Frivården genomförde under 2008 sammanlagt 28 565 personutredningar³⁶ och av dessa stod Frivården i Göteborg för 2640 stycken.³⁷ Då en begäran om personutredning inkommer till Frivården får en handläggare ärendet tilldelat sig och denne kontaktar då den misstänkte för att avtala hur utredningen skall genomföras. I många fall kommer klienten till Frivården för ett personligt möte eller så genomförs mötet på häktet om klienten ifråga befinner sig där.

I förordningen om särskild personutredning i brottmål, m.m. (SFS 1992:289)³⁸ och lagen om särskild personutredning i brottmål, m.m. (SFS 1991:2041)³⁹ är utförandet av personutredningar reglerat. Hur utredningen ska gå till mer specificerat kan man läsa om i Kriminalvårdens allmänna råd och föreskrifter om personutredning (KVFS 2006:15) där det fastställs att syftet med utredningen är att det ska vara ett stöd för domstolen när påföljden bestäms vid en fällande dom. Det fungerar också som underlag för att bedöma om den misstänkte klienten har behov av stöd fram tills dess att rättegång ska hållas samt för Kriminalvården som sedan verkställer domen. Därför är det domstolarnas önskemål som styr innehållet i utredningen och målet är alltid att bedöma klientens behov av övervakning, risken för återfall i kriminalitet och lämplig påföljd. Det är inte alltid en personutredning görs när man är misstänkt för ett brott utan i första hand i de fall då skyddstillsyn eller annan frivårdande påföljd kan bli aktuell eller om det finns anledning att tro att personliga omständigheter kan komma att leda till att fängelsestraff inte kommer att anses passande eller förkortas.

Själva utredningen bör främst ta upp den aktuella situationen och sådant som är relevant för domstolens bedömning av påföljd. Det som normalt bör ingå i utredningen är klientens ekonomiska situation, sysselsättning, fritidsaktiviteter, familjeförhållanden, hälsotillstånd, eventuell missbruksproblematik samt förhållanden gällande kriminalitet. En bedömning av ovanstående områden, återfallsrisk, behov av övervakning samt klienten i frågas inställning till eventuell påföljd görs av frivårdsinspektören efter att information har inhämtats. När det bedöms om en klient har ett behov av övervakning eller ej väger man in psykosociala faktorer, typ av brott, huruvida den misstänktes har kriminella värderingar samt tidigare brottslighet. Har en klient inget konstaterat övervakningsbehov anses en frivårdande påföljd inte berättigad och i dessa fall kan Frivården föreslå att en villkorlig dom utdöms.

---

³⁶ http://kriminalvarden.se/templates/KVV_InfopageGeneral_5082.aspx Hämtad 2009-03-11 kl 20:30

³⁷ <http://www.statistik.kriminalvarden.se:8080/SASWebReportViewer/commitPrompts.do> Hämtad 2009-03-11 kl 20:29

³⁸ <http://www.riksdagen.se/webbnav/index.aspx?nid=3911&bet=1992:289> Hämtad 2009-03-11 kl 20:04

³⁹ <http://www.riksdagen.se/webbnav/index.aspx?nid=3911&bet=1991:2041> Hämtad 2009-03-11 kl 20:06

Exempel på skäl till att annan påföljd än fängelse skall utdömas är om det bedöms vara så att brottsligheten hör samman med en social situation som sedan tiden för brottet förbättrats i stor utsträckning. Eller om den misstänkte på grund av missbruk eller någon annan orsak genomgår behandling eller är i stort behov av vård och detta har ett starkt samband med brottet. I det senare fallet bygger detta på att klienten i fråga själv är villig att genomföra exempelvis kontraktsvård. I påföljdsfrågan tar man också hänsyn till om klienten på grund av brottet drabbats av ohälsa eller exempelvis riskerar att avskedas från sitt arbete, varför även detta skall finnas med i personutredningen.⁴⁰

När åtal väckts i ett mål, om en person erkänner brott eller sannolika skäl för misstanke om brott finns begär rätten in ett yttrande från Kriminalvården inför rättegången.⁴¹ Personutredningen skall ge rätten underlag för utdömande av lämplig påföljd och genomförs av Frivården på den ort den misstänkte bor. Utredningen som sänds in till domstolen skall vara individuellt utformat för varje fall och skall inte i onödan innebära något lidande för den misstänkte eller anhöriga.⁴² Utredningen ger domstolen information om den misstänktes personliga förhållanden samt hur upprepad brottslighet kan antas förebyggas. Frivårdsinspektören som genomför personutredningen har rätt att inhämta uppgifter från andra myndigheter som exempelvis socialtjänsten.⁴³

---

⁴⁰ http://www.kriminalvarden.se/upload/om_kriminalvarden/f%C3%B6reskrifter/2006/KVFS_2006_15.pdf

Hämtad 2009-03-11 kl 20:40

⁴¹ http://www.kriminalvarden.se/templates/KVV_InfopageGeneral_5074.aspx Hämtad 2009-03-11 kl 20:22

⁴² <http://www.riksdagen.se/webbnav/index.aspx?nid=3911&bet=1992:289> Hämtad 2009-03-11 kl 20:12

⁴³ <http://www.riksdagen.se/webbnav/index.aspx?nid=3911&bet=1991:2041> Hämtad 2009-03-11 kl 20:18

4. Metod

Vår uppsats bygger på en kvalitativ ansats och vi analyserade innehållet i vår empiri utifrån bland annat diskursanalys och en lingvistisk orienterad textanalys. Det innebär att man exempelvis analyserar metaforer och uttryck som används i texten och vilka ord som används. I en diskursanalys undersöker man vilka olika föreställningar som ligger till grund för vedertagna sanningar.⁴⁴

Att vi valde en kvalitativ ansats och inte en kvantitativ ansats när det gäller textanalysen, berodde på att vi ville veta hur begreppen användes och inte hur ofta de förekom.⁴⁵ För att kunna besvara våra frågeställningar ansåg vi att en kvalitativ metod var nödvändig att använda sig av.

Att vi valde att använda oss av en kvalitativ metod skall inte påverka uppsatsens objektivitet. Det finns i båda metoderna subjektiva moment i form av val när det exempelvis gäller vad man ska undersöka, hur man ska undersöka något, vilket urval man ska göra och hur man ska tolka det insamlade materialet.⁴⁶

4.1 Teorianvändning

I vår uppsats har vi valt att anta ett postmodernt sätt att se på kunskap och sanning som innebär att verkligheten betraktas som en social konstruktion.⁴⁷ I det postmoderna sättet att förstå verkligheten tror man inte att det finns en enda sanning. Man tror inte att det finns ett universellt tankesystem som kan besvara alla frågor. Ett postmodernt tankesätt innebär att man tror att forskningen är perspektivistisk, att det som kommer fram i forskningen beror mycket på forskarens tolkningar.⁴⁸ Det innebär att det inte spelar någon roll om vi gör en kvantitativ eller en kvalitativ undersökning då ingen utav dem kan göra anspråk på att genom sina resultat ha sanningen i sin hand.⁴⁹

Vi har valt att anlägga ett fenomenologiskt perspektiv som är ett induktivt sätt att se på vårt insamlade material. Inom fenomenologin är det viktigt att försöka sätta sin egen förförståelse inom parantes och kritiskt analysera den. Vi ville vara öppna och försöka förstå hur vår förkunskap påverkade hur vi tolkat vårt material samt vilka slutsatser vi fick fram.⁵⁰

Ett induktivt förhållningssätt innebär även att man utgår från sin empiri när man väljer vilka teorier man skall använda sig av i analysen. Det innebär att forskaren ska koppla bort sin egen förförståelse av situationen och inte ha några förutfattade meningar om vilka teorier och begrepp som behövs för att förstå det empiriska materialet. En deduktiv strategi däremot innebär däremot att man väljer ut en teori innan man samlat in sina data och sedan låter den teorin styra vilka frågor som ställs till texten och hur svaren kommer att förstås.

---

⁴⁴ Lilja (2005)

⁴⁵ Ibid.

⁴⁶ Larsson (2005)

⁴⁷ Kvale (1997)

⁴⁸ Ibid.

⁴⁹ Larsson (2005)

⁵⁰ Kvale (1997)

Använder man sig av både deduktiva och induktiva arbetssätt i uppsatsen använder man sig av ett så kallat abduktivt arbetssätt.⁵¹

I vår uppsats användes ett deduktivt arbetssätt då vi inledningsvis funderade ut vilka teorier vi ville använda oss av i analysen innan vi på började vår datainsamling. Det bestämdes även vilka begrepp som skulle undersökas och på vilket sätt. Vi ville beskriva hur begreppen missbruk och kriminalitet används och inte till exempel ta reda på hur många gånger de används. Därefter övergick arbetet till att vara mer induktivt då vi var öppna för att plocka in fler teorier för att förstå vår empiri eller lägga våra tidigare idéer åt sidan. Vi arbetade mer deduktivt än vad vi tänkte från början då det tog längre tid än vi trodde att få tillgång till vårt empiriska material och vi inte ville vara överksamma.

Texternas sätt att beskriva ett fenomen stod i fokus vilket ledde till ett fenomenologiskt förhållningssätt med syfte att ”klargöra både det som framträder och det sätt på vilket det framträder ... att i detalj att beskriva innehåll och struktur hos individernas medvetande, förstå den kvalitativa mångfalden hos deras upplevelser och göra deras väsentliga mening explicit.”⁵² Vi försökte fånga själva kärnan i de olika utredningarna, fenomenets väsen. ”Det betyder att man låter ett givet fenomen variera fritt i sina möjliga former och att det som förblir konstant under variationerna är fenomenets väsen”.⁵³

Vi valde att ett fenomenologiskt perspektiv eftersom målet var att beskriva hur klienterna framställs i utredningarna. Inte att förklara eller analysera varför de framställdes på det sättet. Fenomenologin är nämligen ”ett försök till direktbeskrivning av upplevelsen, utan hänsyn tagen till upplevelsens ursprung eller orsak. I den fenomenologiska filosofin uppnås objektivitet genom intentionala akter av medvetandet och är ett uttryck för trohet mot de undersökta fenomenen”.⁵⁴

4.2 Datainsamling

Vår datainsamling bestod av 57 stycken yttrande enligt lagen (1991:2041) om särskild personutredning i brottmål som är gjorda av Frivårdsinspektörer som arbetar huvudsakligen inom två olika arbetsgrupper på Frivården i Göteborg. Utredningarna är gjorda från den 1 januari 2009 till den 5 mars 2009. Det var från början tänkt att vi bara skulle använda oss av utredningar gjorda på personer som var misstänkta för grovt rattfylleri under den aktuella tidsperioden. Detta ändrades dock under datainsamlingens gång då vi inte fick tag i tillräckligt med utredningar. I stället för att öka tidsintervallet valde vi då att utgå från frivårdsinspektörernas specialisering i arbetsgrupper i vårt urval. Detta innebar att vi plockade utredningar från samtliga frivårdsinspektörer i den grupp som framförallt utför utredningarna angående rattfylleri. Då vi fortfarande inte fick ihop tillräckligt med utredningar valde vi att även ta med utredningar gjorda av ytterligare en arbetsgrupp. Av personutredningarna framgår det inte alltid vilket brott personen i fråga är misstänkt för, vi kan därför inte veta hur stor andel som slutligen rörde sig om grovt rattfylleri eller andra typer av brott.

Datainsamlingen inleddes efter chefen för den grupp av frivårdsinspektörer som vi först valt, gav oss sitt tillstånd så vi kunde använda oss av deras utredningar i uppsatsen. Denna

---

⁵¹ Larsson (2005)

⁵² Kvale (1997) s.54

⁵³ Ibid.

⁵⁴ Ibid.

chef bad även frivårdsinspektörerna i sin arbetsgrupp komma till oss med de utredningarna de gjort under den här perioden. På detta sätt fick vi ett antal utredningar. Genom henne fick vi även en lista på alla frivårdsinspektörer som arbetar i gruppen. Efter att vi fått tillstånd från chefen för denna andra arbetsgrupp om att använda deras utredningar gick vi igenom samtliga utredningar som gjorts under 2009. Vi plockade ut de utredningar som gjorts av Frivårdsinspektörer i de två arbetsgrupperna som vi valt ut.

4.2.1 Urval

Vår målpopulation, den grupp som vi ville studera, var alla personutredningar som gjorts av alla frivårdsinspektörer inom Frivården i Sverige. Då vi bedömde att det var svårt att få tag i alla dessa valde vi ut en rampopulation, en grupp som i praktiken gick faktiskt att studera.⁵⁵ Vår rampopulation bestod av alla utredningar som gjorts av frivårdsinspektörer inom Frivården i Göteborg.

Vi utgick i vår uppsats från sammanlagt 57 utredningar, vilket innebar att vi gjorde ett stickprov ur vår rampopulation. Detta stickprov var förhoppningsvis representativt för rampopulationen. Att ett urval är representativt innebär att det bland annat görs slumpmässigt.⁵⁶ Konkret har detta att innebära att vi använde oss av de utredningar som var gjorda mellan 1 januari 2009 och 5 mars 2009 från Frivårdsinspektörer från två olika arbetsgrupper inom Frivården. Vi ansåg att genom att göra urvalet på detta sätt fick fram typiska fall av utredningar. Med typiska fall avses ”de vanliga” fallen.⁵⁷

Vi ville att ett brett spektrum av utredningar skulle bli representerade vilket påverkade hur urvalet av utredningar genomfördes. Även om vi genom urvalet ville få grepp om ”de vanliga fallen” ville vi även att urvalet skulle vara maximerat. Med det menas att urvalet skulle göra att alla typer av klientelet blev representerat.⁵⁸ Genom att vi använde oss av många utredningar och utredningar från olika arbetsgrupper anser vi att vi fick tillgång till ett relativt maximerat urval där många typer av klienter och frivårdsinspektörer blir representerade.

Vi ansåg att det var av vikt att det inte bara var urvalet av klienter som skulle vara representativt utan även urvalet av frivårdsinspektörer. Därför valdes utredningar ut från ett tiotal olika frivårdsinspektörer från två olika arbetsgrupper.

En av anledningarna till att vi valde att använda oss utredningar istället för att exempelvis göra intervjuer var att vi på detta sätt undvek ”intervjuareffekten”.⁵⁹ Då vi dessutom har använt oss av utredningar som redan var gjorda när Frivården i Göteborg fick reda på att vi skulle skriva uppsatsen, undvek vi också en annan typ av ”forskareffekt”. Utredningarna som vi använde oss av var till exempel inte extra välgjorda eftersom Frivården så inte hade kännedom om att utredningar skulle kunna komma att analyseras i en uppsats.

---

⁵⁵ Elofsson (2005)

⁵⁶ Ibid.

⁵⁷ Larsson (2005)

⁵⁸ Larsson (2005) s. 103

⁵⁹ Körner/Wahlgren (2002)

4.2.2 Bortfall

När man talar om bortfall skiljer man på externt och internt bortfall. Ett externt bortfall uppstår exempelvis när en undersökningsdeltagare hoppar av. Ett internt bortfall uppstår däremot när en person väljer delta i undersökningen som helhet men avstår från att svara på vissa av frågorna som ställs.⁶⁰

Från början valdes 63 utredningar ut, efter att ha läst igenom dem valdes 6 av dessa bort då det framkom att de var yttranden som utfärdats under pågående verkställighet enligt 5 kap 9 § förordningen (1998:642) om verkställighet av frivårdspåföljder. Dessa utredningar innehåller mindre information och rör ofta hur klienten skött sig under den tid han/hon verkställt sin tidigare dom.

Detta innebar att vårt externa bortfall bestod av 6 yttranden. I vår uppsats hade det kunnat innebära ett internt bortfall om ett begrepp som vi valt ut inte togs upp i en utredning. Men eftersom vår uppsatsidé byggde på att även analysera vad som inte nämns fick vi inget internt bortfall. Att arbeta enligt teorier om dekonstruktion av texter innebär nämligen att det som inte framkommer i texten också har en betydelse. Om ett begrepp inte förekom i en utredning påverkade avsaknaden av begreppet på så sätt ändå analysen.⁶¹

Ibland kan bortfall innebära att det blir en snedvridning i resultatet i form av att urvalet inte blir representativt.⁶² I vårt fall hade det kunnat bli en snedvridning om uppsatsens resultat endast byggde på utredningar från exempelvis endast en frivårdsinspektör. Det skulle också kunna uppstå en snedvridning om endast en viss typ av misstänkta var representerade. Med endast en viss typ menar vi exempelvis att alla misstänkta från utredningarna hade samma sociala situation.

4.3 Analys och bearbetning

Vi använde oss av ett eklektiskt tillvägagångssätt för att bearbeta och analysera vårt empiriska material, det vill säga att vi använde oss av flera olika metoder. Genom detta behövde vi inte begränsa oss till en analysmetod utan kunde använda flera olika tekniker och växla mellan dessa.⁶³

När vi skulle börja bearbeta vårt material började vi med att kopiera upp två exemplar av varje utredning för genomsyn. Vi började nämligen med att läsa igenom utredningarna var för sig och markera allt i texten som hade med missbruk att göra. Arbetet delades sedan upp mellan oss för att bli mer effektivt. En av oss fokuserade på missbruk och den andra på kriminalitet. Vi hade även vid exempelvis inläsning av olika teorier för att förstå vårt empiriska material valt att dela upp teorierna mellan oss. Under arbetet med analysen ”bytte” vi med varandra så att bådas kunskap om teorier kunde utnyttjas både gällande kriminalitet och missbruk.

Vid analysen analyserade vi dels varje utredning för sig (fallanalys, casestudy), dels analyserade vi utredningar tillsammans som grupp (temaanalys, jämförande analys). ”Vid

---

⁶⁰ Mannheimer (2005)

⁶¹ Thomassen (2005)

⁶² Mannheimer (2005)

⁶³ Kvale (1997)

fallanalyser handlar det om att försöka upptäcka mönster och kvalitativa beskrivningar som är likartade för flera studerade fall.⁶⁴ Då vi använde oss av både induktiva och deduktiva arbetssätt vid analysen, har vi dels låtit olika mönster växa fram ur vårt empiriska material, dels utgått från teorier sökt efter särskilda mönster.⁶⁵ När vi analyserade utredningar i grupp använde vi oss av olika teman som framkom för att beskriva exempelvis missbruk. Vi valde sedan ut citat i utredningarna som konkretiserade dessa olika teman. På detta sätt kunde vi se likheter och skillnader inom olika teman.⁶⁶

Det finns ett stort antal analysmetoder inom kvalitativ forskning. En viktig princip är att välja ut centrala teman eller områden som man inriktar sig på. Dessa olika teman eller frågområden skall bygga på studiens syfte och frågeställningar.⁶⁷ När vi analyserade vårt material valde vi ut olika teman som innebar olika sätt att se på missbruk och kriminalitet. Dock är det viktigt att komma ihåg att analysen inte är något som sker vid ett visst stadium i en forskningsprocess utan det sker hela tiden.⁶⁸ Därför är det svårt att säga exakt hur vi gick tillväga när det gällde analysen.

När vi analyserade vårt empiriska material diskuterade vi oss fram för att förstå hur det vi läste i utredningar kunde förstås. ”Genom språket gör vi både världen begriplig för oss samtidigt som vi skapar den. Våra uppfattningar och argument växer med andra ord fram i dialog, där vi förklarar, motiverar och rättfärdigar våra handlingar eller åsikter.”⁶⁹ Genom diskussionen med varandra skapade vi därmed något som för oss är verkligt. Vi tror att det vi kommit fram till är giltigt sätt att förstå vårt empiriska material.

4.3.1 Dekonstruktion som metod

Vid bearbetning och analys av utredningarna använde vi oss av dekonstruktiv läsning. Detta innebär att man läser texten väldigt noga och försöker att ta fasta på det som står i ”marginalen”, i ”ramarna” kring texten.⁷⁰ Genom att associera kring orden och undersöka ordens ursprung och deras samband försökte vi dekonstruera texten. Utifrån dekonstruktiv läsning kan nya möjliga tolkningar av en text framkomma. När man läser en text på detta sätt öppnas möjligheten för att hitta nya innebörder av texten.⁷¹ ”Genom att fokusera på detta spel mellan skillnader och motsättningar i texten, där meningen är stadd i ständig förändring och ny mening ständigt uppstår, utforskar Derrida meningsskapandet som en process och en rörelse.”⁷²

4.4 Validitet, reliabilitet och generaliserbarhet

Det är lika viktigt inom både kvalitativa och kvantitativa metoder att uppnå en hög grad av validitet och reliabilitet. Definitionen av begreppen kan dock vara lite olika. Inom kvantitativ metod innebär en hög validitet att mäter det som man avser att mäta. Hög reliabilitet innebär att resultatet är pålitligt, det vill säga blir det samma oberoende av plats,

---

⁶⁴ Larsson (2005) s.108

⁶⁵ Larsson (2005)

⁶⁶ Ibid.

⁶⁷ Ibid.

⁶⁸ Kvale (1997)

⁶⁹ Abrahamsson (2005) s.181

⁷⁰ Thomassen (2005)

⁷¹ Ibid.

⁷² Ibid. s.144

tid, forskare och så vidare. Tillförlitliga resultat får man genom att ha hög validitet och hög reliabilitet. Generaliserbarheten beror på hur representativ ens rampopulation och stickprov är för hela målpopulationen.⁷³

Det finns vissa som anser att reliabilitetsfrågan inte är meningsfull inom kvalitativ forskning då den är svår att fastställa. Målet för kvalitativ forskning är att upptäcka och beskriva egenskaper hos olika fenomen och då behövs inget mätinstrument.⁷⁴ Att reliabilitetsfrågan inte skulle vara meningsfull inom den kvalitativa forskningen håller vi inte med om. Vi tycker att en kvalitativ undersökning kan vara mer eller mindre pålitlig precis som kvantitativ undersökning.

Vid en kvalitativ analys är det viktigt att vara noga med att ange vad som är beskrivningar av det empiriska materialet och vad som är författarens tolkningar. Beskrivningarna av det empiriska materialet bör även vara så omfattande att läsaren har en god möjlighet att själv skaffa sig en uppfattning. Läsaren har då möjlighet att själv kunna dra slutsatser utifrån materialet samt kritiskt kunna granska de slutsatser som författaren dragit.⁷⁵

Vi tycker att vi i uppsatsen har varit noga med att ange vad som är beskrivningar av det empiriska materialet och vad som är våra tolkningar. Genom att vi har försökt vara noga med detta menar vi att reliabiliteten i uppsatsen har påverkats positivt.

Det finns metoder för kontroll av en analys giltighet då läsaren är beroende av hur forskaren väljer att presentera sitt empiriska material. En av dessa metoder innebär att en forskare tar hjälp av andra forskare och låter de tolka det empiriska materialet. En annan av dessa metoder går ut på att forskaren noga beskriver hur man gått tillväga under forskningsprocessen så att läsaren får ta del av alla val forskaren stått inför och de beslut han/hon tagit.⁷⁶ Den första metoden tycker vi att vi använde oss av då vi är två personer som tolkat det empiriska materialet. Dock skrevs uppsatsen gemensamt och vi har gjort analysen tillsammans. Som vi nämnde tidigare förstås och skapas verkligheten genom diskussion.⁷⁷ Genom att vara två har vi enligt vår egen uppfattning ökat analysens giltighet då vi hela tiden behövt motivera våra slutsatser för varandra. Den andra metoden tyckte vi har varit svårt praktisera till fullo då det är svårt att vara medveten om och sätta ord på alla val som vi gjort under uppsatsens gång. Vi har dock försökt redovisa dem så gott vi kunnat.

Validitet kan vara problematiskt att mäta inom kvalitativ forskning då forskaren många gånger använder sig av ett induktivt förhållningssätt och därmed inte vet vad som ska mätas från början. Ett annat sätt att se på validitet inom den kvalitativa forskningen är att läsaren skall kunna ”skapa sig en tydlig bild av det fenomen som studeras via de beskrivningar, kategoriseringar och analyser som forskaren presenterar.”⁷⁸

---

⁷³ Elofsson (2005)

⁷⁴ Larsson (2005)

⁷⁵ Larsson (2005)

⁷⁶ Kvale (1997)

⁷⁷ Abrahamsson (2005)

⁷⁸ Larsson (2005) s.117

Inom kvalitativ forskning kan det vara svårt att generalisera sina resultat då stickprovet ofta är väldigt litet och inte alltid slumpmässigt utvalt. Dock menar vissa att det går att göra vissa försiktiga generella uttalanden ändå.⁷⁹ Det finns dessutom en möjlighet till generalisering genom att till exempel låta läsaren själv göra en analytisk generalisering genom att forskaren delger tillräckligt mycket information.⁸⁰

57 utredningar var en väldigt liten andel av de utredningar som gjordes totalt inom Frivården i Sverige under denna period men med hänvisning till ovanstående anser vi oss ändå kunna göra vissa uttalanden som kan generaliseras till att gälla målpopulationen. Detta är möjligt då vi dessutom noga beskrivit vårt empiriska material och hur vi kommit fram till resultaten.

För öka trovärdigheten i analysen kan man använda sig av teoritriangulering samt tvärvetenskaplig triangulering. Teoritriangulering innebär att man i analysen använder sig av flera olika teorier för att förstå sitt insamlade material. Tvärvetenskaplig triangulering innebär precis som teoritriangulering att man använder olika teorier men att dessa teorier härrör från olika discipliner.⁸¹ I vår uppsats använde vi teorier som vi stött på under våra studier på Socionomprogrammet vid Göteborgs Universitet med bakgrund i olika discipliner.

Förutom triangulering kan man, för att öka kvaliteten på och trovärdigheten i sin analys, ange flera olika tolkningar av sitt empiriska material samt föra en diskussion om varför man föredrar en viss tolkning. Det är även viktigt att delge läsaren vad som talar emot den tolkningen samt delge alternativa tolkningar. Det är även viktigt att sätta ord på och försöka förstå det som avviker från huvudtolkningen och inte bortse från det. Ett annat sätt som man kan använda sig av är att exempelvis organisera sitt insamlade material på olika sätt för att se om detta påverkar analysen.⁸²

Ytterligare ett sätt att öka kvaliteten är att noga uppge sin förförståelse.⁸³ Detta lade vi ner ett gediget arbete på då vi tror att detta kan ha haft en stor påverkan på vad vi kommit fram till i analysen. Att vi hade olika förförståelse såg vi som en styrka då detta resulterade olika sätt att förstå vårt empiriska material som berikat analysen.

Valet att använda sig av en kvalitativ metod tycker vi inte skall påverka strävan efter. En uppsats där man använt sig av en kvantitativ metod måste inte nödvändigtvis vara mer objektiv än en uppsats där man använt en kvalitativ metod. Båda metoderna innehåller subjektiva moment i form av val när det exempelvis gäller vad man ska undersöka, hur man ska undersöka något, vilket urval man ska göra och hur man ska tolka det insamlade materialet.⁸⁴

Storleken på rampopulationen torde inte ha spelat någon roll för osäkerheten när det gäller generaliserbarheten av resultaten från stickprovet till rampopulationen. Dock finns det ett

---

⁷⁹ Larsson (2005)

⁸⁰ Kvale (1997)

⁸¹ Larsson (2005)

⁸² Ibid.

⁸³ Ibid.

⁸⁴ Larsson (2005)

undantag och det är då stickprovet består av mer än 5-10 procent av rampopulationen.⁸⁵ I vårt fall föreföll det inte så att stickprovet uppgick till så stor andel av själva rampopulationen.

4.5 Etiska överväganden

Etiska övervägande är något som ska göras under hela forskningsprocessen. Etiska frågor aktualiseras redan i studiens syfte då forskningen ska leda till något som gynnar mänskligheten. Inför datainsamlingen måste vi som forskare överväga hur de etiska krav som finns på exempelvis information, samtycke och konfidentialitet skall kunna säkras.⁸⁶

Informationskravet innebär ”att man informerar undersökningsspersonerna om undersökningens generella syfte, om hur undersökningen är upplagd i stort och om vilka risker och fördelar som kan vara förenade med deltagande i forskningsprojektet”.⁸⁷ I informationskravet ingår också att informanterna ska veta att deltar frivilligt i projektet och har rätt att när som säga att de vill dra sig ur. Kravet på samtycke innebär att vi måste ha undersökningsspersonernas tillåtelse att använda informationen som vi får av dem.⁸⁸

Informationskravet har för vår del inneburit att vi informerade Frivården i Göteborg om undersökningens syfte och så vidare och fick tillåtelse av kriminalvårdschefen Malin Östling att använda oss av utredningarna och informationen vi fick fram. Vi har inte informerat alla frivårdsinspektörer om uppsatsen. Detta då vi inte behövde något samtycke från någon av frivårdsinspektörerna då vi hade godkännandet av kriminalvårdschefen som är den som bestämmer. Vi har heller inte informerat de klienter vars utredningar vi använder i uppsatsen. Vi tyckte inte det behövdes då vi skulle göra dem oigenkännliga i uppsatsen och sekretessen som Frivården garanterar klienten, inte riskerade att brytas. Efter rättegången blir dessutom utredningarna offentliga. Vi hade därmed kunnat genomföra uppsatsen genom att gå till Tingsrätten för att göra vår datainsamling istället. Något annat som vi tycker styrker vårt beslut är att vi fått vår uppsatsidé godkänd av både kriminalvårdschefen och vår handledare då de, enligt oss, har det yttersta ansvaret för att klienternas identitet skyddas. Om det var rätt eller fel att vi inte samlade in samtycke från klienterna kan diskuteras men det var i alla fall det beslutet vi tog.

Kravet på konfidentialitet innebär att det i uppsatsen inte får förekomma någon information som kan leda till att undersökningsspersonerna kan bli igenkända.⁸⁹ För att uppfylla detta krav har vi inte återgett någon information i rapporten som kan röja någons identitet. Vi har använt oss namn, han, hon, honom och henne med X. För att det inte skall framgå om klienten är en han eller hon har vi skrivit respektive i stället för make, maka, sambo, flickvän och pojkvän. Vi har även skrivit xxxxx i stället för namn när det exempelvis gäller behandlingshem och städer. För att minska risken för igenkänning har vi även skrivit X för årtal eller ersatt tidsangivelser med punkter.

Vårt empiriska material lämnade inte Frivårdens lokaler eftersom vi fick tillgång till deras lokaler under arbetet med uppsatsen. När vi gjorde vår bearbetning och analys av materialet antecknades inte heller något som kunde innebära att någons identitet kunde röjas. Då vi

---

⁸⁵ Elofsson (2005)

⁸⁶ Kvale (1997)

⁸⁷ Ibid. s.107

⁸⁸ Kvale (1997)

⁸⁹ Ibid.

använder oss av citat för att redovisa våra resultat och frivårdsinspektörerna har många uttryck som de använder som är typiska just för dem kan detta leda till att de eventuellt känner igen sig. Dock bedömer vi att det inte spelar någon roll om de känner igen sig för de är myndighetspersoner vars ansvariga chefer godkänt användandet av deras offentliga utredningar.

Nyttjandekravet innebär att den information som kommer fram i undersökningen endast får användas i forskningssyfte.⁹⁰ Detta krav uppfylldes genom att vi inte har använt informationen till något annat än själva uppsatsen i benämningen någon annan forskning. Dock kommer vi alltid att bära med oss den här kunskapen, som vi har inhämtat under uppsatsskrivandet, inom oss. Det innebär att den antagligen kommer att påverka vårt handlande i framtiden när det exempelvis gäller att skriva och förstå utredningar. Vi är av den uppfattningen att tidigare inhämtad kunskap aldrig helt går att bortse ifrån och påverkar vare sig vi vill eller inte. Vi tror dock inte att det är detta som åsyftas nyttjandekravet och därmed anser vi har uppfyllt det.

Etiska problem i samband med analysen som ständigt måste hållas i minnet är: hur långt vi som forskare kan gå i vår tolkning av det empiriska materialet utan att återkoppla till utredaren som skrivit utredningen eller klienten som har gjort utsagan som utredningen bygger på. Det är också viktigt att hela tiden fundera över hur det som framkommer i rapporten kommer att påverka de klienter och frivårdsinspektörer rapporten berör.⁹¹ I vårt fall har det inneburit att vi hela tiden har diskuterat slutsatser som vi kommit fram till med varandra och med handledaren. Vi har dels diskuterat om vi verkligen har täckning för det vi säger och vad våra slutsatser kommer att få för följd. Det var även en frivårdsinspektör som läste igenom vår uppsats när den var färdig. Denna frivårdsinspektör arbetade inte i någon av de grupperna som vi valt ut utredningar från.

Anledningen till att vi fick tillgång till utredningarna genom Frivården var att Ellinor praktiserat där och hon kände dem. Precis som att vår goda relation till dem har gjort att vi fick tillgång till deras utredningar, kan den ha påverkat uppsatsen. Vi är medvetna om denna påverkan men det är svårt att bedöma på vilket sätt detta spelat roll för slutresultatet.

5. Tidigare forskning

För att få en överblick av hur kunskapsläget ser ut inom forskning som gränsar till vårt ämnesområde, diskursanalys av sociala utredningar inom Kriminalvården har vi använt oss av olika sökmotorer såsom Göteborgs universitetsbiblioteks databaser, Göteborgs universitets samlade uppsatsarbeten, webbplatsen www.uppsatser.se där uppsatser skrivna vid hela Sveriges universitet finns samlade och sökmotorn www.google.se. Sökorden vi använt oss av är ”personutredning”, ”kriminalvård”, ”diskursanalys”, ”social utredning” och ”kriminalitet” i olika kombinationer samt fristående. Vi har inte kunnat hitta tidigare forskning som innebär att man kvalitativt undersökt innehållet i personutredningar, därmed inte sagt att denna typ av forskning omöjligt kan existera. Så vitt vi vet finns det däremot forskning som behandlar andra typer av sociala utredningar och andra aspekter av Kriminalvårdens verksamhet. Dessa har vi samlat och beskrivit i detta avsnitt.

---

⁹⁰ Föreläsning: Wikström 090128

⁹¹ Kvale (1997)

Den databas vi har använt oss av är CSA social sciences. Den gör en samsökning på följande databaser; ERIC, IBSS:International Bibliography of the Social Science, Linguistics and Language Behavior Abstracts, PsycINFO (1840-current), Socialservice Abstracts, Sociological Abstracts samt PsycARTICLES. Vi har i den databasen använt oss av följande keywords: investigations, discourse and criminal, i en och samma sökning. Vi fick 14 stycken träffar. Dessa var dock inte intressanta för oss. På databasen har vi även använt oss av sökverktyget Thesaurus för att kunna kombinera olika sökord. Där fick vi dock välja vilken "databas" vi skulle söka ur. Vi valde där att använda oss av Sociological Indexing Terms (English). Där använde vi sökorden: Discourse, research med underbegrepp så som Discourse Analysis, Discourse Practices och Investigations (Law Enforcement) och samkört. Detta gav 0 träffar. Vi har även gjort sökningar på GUNDA och har där använt följande sökord: personutredning*, diskurs, diskursanalys, frivård* men hittade inget som handlade om just vår vinklig av utredningar inom Frivården

5.1 Forskning kring kriminalitet och diskurser

Filosofen och idéhistorikern Michel Foucault skrev 1975 sitt verk *Övervakning och straff* där han beskriver hur fängelse systemet som metod för att disciplinera kriminella utvecklats under 1900-talet. Han beskriver hur tanken om att förändra brottslingar och på så sätt förebygga fortsatt kriminalitet vuxit fram i vårt samhälle. Han menar att fängelsernas egentliga funktion är social kontroll och att maktrelationer som präglar den aktivitet som försiggår inom rättssystemet.⁹²

I *Anstaltens ambivalenta funktion. En studie av den samtida kriminalvårdsdiskursen* en D-uppsats skriven av H Pettersson tas diskurser kring dagens kriminalvård upp. Pettersson beskriver utifrån Foucaults diskursbegrepp regeringens direktiv inför instiftandet av den nya kriminalvårdslagen som sedermera infördes 2007. Pettersson drar slutsatserna att det inom Kriminalvården finns en starkt rådande diskurs kring den kriminelle som varande i behov av en livsstilsförändring. Detta kopplas samman med begrepp som makt och normalitet på så sätt att Pettersson i regeringens direktiv kan utläsa två sidor av syftet med en förnyad kriminalvårdslag. Dels skall samhället skyddas och kriminalitet förebyggas genom riskbedömningar och säkerhetstänkande, dels skall individen genomgå en förändring som är positiv för honom själv. Hon menar vidare att dessa två diskurser representerar två olika förhållningssätt; det liberalistiska som fokuserar på individens egen vilja till förändring och makt över sitt eget liv och det nyliberalistiska som enligt Pettersson pekar ut kriminella som hot mot samhället och lägger tyngdpunkten på en säker förvaring av dessa önskade element.

I uppsatsen *Att se brottslingen - belastningsregistrets syfte och användning* undersöker C. Backman (årtal ej angivet) vilken syn som lagstiftningen som behandlar hur de dömda skall behandlas, har på brottslingen och brottslighet. Hon har även i sin uppsats valt att undersöka vad denna syn får för konsekvenser för samhället, för de dömda och de som drabbats av brott, när det gäller hur de dömda bemöts. Det som Backman kommer fram till i sin uppsats är att brottslingen ses som en rationell varelse, som inte vare sig är sjuk eller lider brist på något som dessutom skulle kunna vara vem som helst. Detta gör att staten inte behöver ta något strukturellt eller socialt ansvar för brottsligheten. För de dömda för synen som präglar lagstiftningen till utstötning och polarisering. Dessa konsekvenser gäller även för de brottsdrabbade.

---

⁹² Foucault (2003)

I sin uppsats *Vem som helst? - En kvalitativ studie på professionellas syn på rattfylleri och rattfylleristen* undersöker H-J. Sandelklint (2008) det som framgår i titeln samt hur den egna och arbetsplatsens syn på rattfylleristen är i jämfört med andra organisationer och om de är samstämmiga inom arbetsplatsen när det gäller synen på rattfylleristen. I uppsatserna undersöker han också vilka rattfyllerister som anses vara lämpliga för att genomgå en behandling. Några av de slutsatser han kommer fram till är att de professionella anser att vem som helst kan åtalad och dömd för rattfylleri samt att det råder en samstämmighet bland de professionella när det gäller både synen på klienten och vilka faktorer som är viktiga när det gäller en framgångsrik behandling. Exempel på en sådan faktor var att klienten behövde vara motiverad. Där det dock fanns en skillnad mellan de 6 personer han intervjuade för uppsatsen var när det gäller förklaringen till rattfylleri.

Dubbla murar en sociologisk studie av klosterverksamheten vid Kumla-anstalten, en uppsats skriven av M Nordström studerar hur den klosterverksamhet som funnits på Kumla-anstalten, en av Sveriges högst säkerhetsklassade anstalter, sedan 2003. Klostret erbjuder intagna en slags reträtt där de lever klosterliv och har möjlighet till reflektion, bön och eftertanke. Författaren undersöker hur fängelset och klostret som båda är utstuderade institutionsmiljöer och totalitära system påverkar den intagnes rollskapande med hjälp av teorier kring den symboliska interaktionismen och Goffmans rollteori. Nordström har använt sig av kvalitativa intervjuer, fältstudier och testmaterial författat av de intagna för att samla in sin empiri. Han kommer fram till att vistelse på klostret leder till en förändring i intagnas rollskapande och identitet men att de sedan återskapar den förväntade rollen som kriminell som finns ute på anstalter och ute i samhället. Nordström problematiserar hur den förändring som uppnås under en reträtt skulle kunna integreras mera långsiktigt och konstaterar att klosterverksamheten i vart fall representerar ett förändrat synsätt på de intagnas roll.

A Wilson beskriver i sin uppsats *Stigmatiserade offer eller medvetna förbrytare? En kritisk diskursanalys av framställningen av intagna kvinnor inom Kriminalvården* hur genus konstrueras inom Kriminalvården utifrån frågeställningar kring vilka diskurser som finns gällande genus och hur det framställs att vara kvinna och kriminell i tidsskrifterna *Tidskrift för Kriminalvård* och *Runtikrim* som vänder sig till anställda inom Kriminalvården i första hand. Wilson har använt bland annat Faircloughs kritiska diskursanalys, Hirdmans konstruktionistiska genusteori och Goffmans teorier om avvikare för att analysera sitt material.

Författaren kommer fram till att den dominerade diskursen är den professionella som bygger på att man använder forskning och beprövad erfarenhet som argument när man uttalar sig om kvinnliga interner. Denna diskurs är färgad av politiska strömningar och enligt Wilson inte fullt så objektiv som den framställs vara. Man talar om kvinnor som en homogen grupp med dragning till särartsfeministiska perspektiv och förespråkar starkt manliga och kvinnliga interner som två vitt skilda grupper med olika behov som skall skiljas åt som nu ofta sker inom Kriminalvården. Två utmanande diskurser som författaren identifierat är interaktionsdiskursen som utmanar tanken om att män och kvinnor bör hållas åtskilda på anstalter, och den problematiserande diskursen som utmanar traditionell kvinnosyn.

Wilson tar även upp andra diskurser som kvinnlighetsdiskursen, resocialisationsdiskursen och så vidare och sammanfattar med att konstatera att kvinnor och män som är intagna på anstalt möter olika diskurser som sätter ramarna för deras identitetsskapande, till exempel rörande föräldraskap. Kvinnors situation i fängelse är komplex och de har snäva sociala regler som är svåra att leva upp till. En mer nyanserad diskussion kring kvinnors situation som intagna är något som författaren efterlyser.

Känslokall, destruktiv och farlig eller bara otillräckliga livskunskaper? Föreställningar om Den Intagne är en uppsats skriven av E Ekstrand som vill ge en mer nyanserad bild av den intagne än den som statistiken ger oss, att den intagne i allmänhet är en 36-årig svensk man med missbruksproblem genom att studera lagtext rörande kriminalvård samt Kriminalvårdens egna publikationer. Ekstrand tittar på hur den intagne konstrueras och vilka diskurser som styr synen på denne. I fokus står begreppen socialisation, avvikelse och normalitet och analysmetoden som använts är diskursanalys utifrån ett socialkonstruktionistiskt synsätt. Författaren menar att den intagne i lagtexten beskrivs som en farlig och våldsam individ som skall anpassas till samhället. I Kriminalvårdens egna texter framstår den intagne som en individ med bristande kunskaper om hur ett liv utanför kriminalitet går till. Ekstrand menar att det är beskrivningar som skulle passa in på ett barn som inte kan hantera sina impulser men som kan lära sig uppföra sig bättre. Positionen som intagen på kriminalvårdsanstalt är en avvikande position som ifrågasätter människovärdet hos individen, som är sammankopplat med hans vilja att erkänna sina brister. Den intagne som inte erkänner sina brott framställs som farlig och utan värde. Uppsatsen sammanfattar synen på den intagne i två rådande diskurser, normalitetsdiskursen och resocialisationsdiskursen.

E. Hallgren/M. Johansson (2007) skriver i sin uppsats *Mångfald – en diskursanalys av ett begrepp i tiden* om hur begreppet mångfald ”används och skapas i relation till arbetsgrupper inom socialt arbete i Göteborg” (abstraktet). Uppsatsens syfte är också att analysera och dekonstruera själva begreppet mångfald. I sin uppsats har de använt sig av postkoloniala teorier, socialkonstruktionism och diskurs för att förstå sin empiri. Den metod de har använt sig av är kritisk diskursanalys. De har kommit fram till att mångfaldsdiskursen är problematisk. Den är problematisk då den bygger på olikhet mellan olika grupper plus att den också förstärker och återskapar olikheterna.

5.2 Forskning kring sociala utredningar

I uppsatsen *Mammor och pappor under lupp* har E. Holmberg/K. Smith (2008) undersökt hur genus reproduceras och framställs. De använt sig av diskursanalys när de bearbetat sitt empiriska material som består av sju stycken utlåtanden från en familjeutredningsenhet. I sin uppsats kommer de fram till att det finns en tydlig diskurs i utlåtandena kring relationen mellan föräldrarna. Exempelvis kunde de i utlåtandena märka att en mamma antas ta mer ansvar än en pappa för barnet/barnen och ha huvudansvaret. Det finns även en tydlig diskurs när det gäller samarbetsförmågan mellan klienterna och familjeutredningsenheten.

M. Karlborg (2007) har i sin magisteruppsats *Här är ditt liv – en studie kring utredningsarbete inom ekonomiskt bistånd*, studerat den strukturerade utredningsmetod som blir allt vanligare inom utredningsarbetet. Hon har undersökt hur denna påverkar klientens delaktighet i utredningsförfarandet. Hennes empiri består av intervjuer med tio socialsekreterare från olika invandrartäta stadsdelar i Göteborg. För att analysera sin empiri

har hon använt sig av bland annat narrativ teori samt socialkonstruktionism. I sin uppsats kommer Karlborg fram till att delaktigt är något som socialsekreterarna anser är viktigt att arbeta med men att de arbetar med det att klienten skall vara delaktig på olika sätt beroende på vart de arbetar någonstans. Socialsekreterarna ifrågasätter dock hur delaktiga klienterna egentligen är. I sin uppsats kommer hon även fram till att bristande kunskap i det svenska språket kan bli ett hinder för delaktighet om inte socialsekreteraren behärskar samma språk som klienten.

Uppsatsen "*Barnets bästa*" *En diskursanalys av familjehemsplacerade barns kontakt med de biologiska föräldrarna* skriven av C Berglin/C Lindwall är ett exempel på diskursanalys av lagtext. Författarna har studerat hur begreppet barnets bästa ser ut i socialtjänstlagens paragrafer rörande insatser rörande barn och kommit fram till att språket konstruerar strukturella mönster som gör att vissa betydelser av barnets bästa tas för självklara. Detta förklarar de med att den sociala konstruktionen kring barnets bästa ständigt reproduceras och får mening genom språket medan någon objektiv sanning inte existerar. De kommer fram till att kontakt med de biologiska föräldrarna vid familjehemsplacering ses som en självklar del av barnets bästa som är överordnad andra aspekter. Författarna menar att ett ställningstagande som strider mot denna konstruktion som exempelvis ett förslag om att omhändertagna barn inte ska ha någon kontakt med de biologiska föräldrarna skulle ses som kontroversiell eftersom diskursen kring denna fråga är så stark.

M Bondesson (2004) skriver i sin D-uppsats *Betydelsen av personutredning och yttrande i brottmål vid straffmätning och påföljdsval - Individualprevention enligt proportionalitetsprincipen* att personutredningen har individualpreventiva hänsyn i fokus medan vårt nu gällande påföljdssystem bygger på proportionalitet mellan brott och straff. Bondesson menar att den kriminalpolitik som förs innebär att så få personer som möjligt skall dömas till frihetsberövande straff. Forskning tyder på negativa konsekvenser för den intagne samt att frihetsberövande är kostsamt för samhället. Av rättsäkerhetsskäl bör lindrigare straff dock inte officiellt motiveras av hänsyn den kriminelle. Genom att Frivården genomför personutredningar kan man komma runt detta problem då det inte är domstolen i sig som tar hänsyn till individens väl och ve. Vidare skriver Bondesson att vi människor generellt sätt förenklar vår omgivning. Detta innebär att personutredare i den så kallade informationsproceesen, som äger rum när information till en utredning insamlas, ofta uppmärksammar det som bekräftar de uppfattningar och föreställningar som han/hon har.

6. Teorier

I det postmoderna tänkandet om verkligheten finns en skepticism gentemot universella tanke-system. "Det råder en öppenhet för den kvalitativa mångfalden, för mångfalden av meningar i lokala sammanhang; kunskapen är perspektivistisk, beroende av forskarens synvinkel och värderingar."⁹³ Det innebär att oavsett om vi valt att göra en kvantitativ eller en kvalitativ undersökning skulle ingen utav dem kunna göra anspråk på att ha sanningen i sin hand.⁹⁴

---

⁹³ Ibid. s.45

⁹⁴ Larsson (2005)

6.1 Postmodernism

Begreppet postmodernism har sitt ursprung inom arkitekturen då det användes bland annat för att beskriva hur olika konststilar kunde blandas och har sedan mitten av 1900-talet spridit sig till andra ämnesområden och idag även används i samhällsvetenskapliga kretsar. Inom samhällsvetenskapen har postmoderna teorier vuxit fram som kritik till förenklade allomfattande förklaringar av fenomen i samhället och strävan efter att finna objektiva sanningar, som kan sägas känneteckna det moderna samhällets kunskapssyn.⁹⁵ Postmodern teoribildning försöker istället beskriva verkligheten utifrån det komplexa samspelet mellan vårt tänkande och sociala handlande och strävar efter att ge en så mångfacetterad beskrivning som möjligt av dessa processer.⁹⁶

Grunden för postmoderna teorier är det postkoloniala synsättet som i grunden kritiserade västvärldens eurocentriska förhållningssätt där man såg sig som bärare av sanningen och det "normala". Man lyfte fram teorier om motsatsbegrepp som "vi och dem" och synliggjorde hur kolonisationen skapat ojämlikhet i det moderna samhället. Den kunskap som ansetts vara universell inom exempelvis historia och psykologi ifrågasattes och ansågs nu bygga på ett normsystem av västvärldens dominans och "de andras" underkastelse. Inte minst feministiskt teoriskapande har starka kopplingar till utvecklingen av ett postmodernt tänkande. Feministiska forskare kritiserade hela vetenskapssamhället för att vara normativt och osynliggöra kvinnor utanför västvärlden. Man kan beskriva det som att feministisk teori genomgick en liknande process som vetenskapen i stort. Från förenklade strukturella förklaringar till mer komplexa föränderliga slutsatser. I nästa steg kritiserades feministiska teoretiker för att i sin tur osynliggöra kvinnor utanför västvärlden och dagens feministiska teorier lyfter därför fram en mer komplex bild där olika maktrelationer gällande såväl kön som klass och etnicitet binds samman och ses som delar av samma mönster.⁹⁷

Centrala frågor inom den postmoderna idévärlden är makt, språk och kunskap och hur de skapar betingelser för vårt sätt att tänka och konstruera oss själva och vår omvärld. I och med att teorier om diskurser (se kap 6.2.1), som bland andra Foucault utvecklade i slutet av 1900-talet, breddat ut sig har man nu gått ett steg längre i ansträngningarna att genomskåda hur vi organiserar världen och ger den mening utifrån givna maktrelationer.⁹⁸ Postkolonialismen framhåller på ett sätt olika subjektiva sätt att tolka omvärlden på medan postmodernismen menar att vi måste utforska och kritisera även vår egen subjektivitet.⁹⁹

Kärnan i ett postmodernt resonemang sammankopplat till socialt arbete sammanfattar vi som ett försök att förstå sig på hur maktrelationer uppstår och reproduceras genom språket. Hur dessa påverkar vad vi ser när vi tittar på ett socialt fenomen och att vårt fokus inte behöver ligga på att ge en förklaring till vad vi faktiskt ser, vilket ändå bara är en förenkling av verkligheten. Utan att istället kunna förstå så mycket som möjligt av de många processer som skapar vår förståelse av hur vi uppfattar fenomenet. Ett postmodernt synsätt inom socialt arbete tänker vi oss också att det kan ge verktyg för att kunna bedöma vilka konsekvenser olika sätt att beskriva sociala fenomen kan få.

---

⁹⁵ Andersen/Kaspersen (1999)

⁹⁶ Payne (2002)

⁹⁷ de los Reyes/Mulinari (2007)

⁹⁸ Andersen/Kaspersen (1999)

⁹⁹ de los Reyes/Mulinari (2007)

6.2 Socialkonstruktivism

Socialkonstruktivism är ett samlingsbegrepp som innefattar teorier som menar att all kunskap uppstår genom språklig social interaktion. Därmed inte sagt att sociala fenomen är mindre verkliga, att de är konstruerade betyder inte att det som är problematiskt är mindre allvarligt eller ogiltigt, däremot uppmärksammar man att själva problemet uppstått och fått sin mening som problematiskt genom ett samspel av vårt sätt att tänka och handla i ett specifikt sammanhang.¹⁰⁰ Vi tänker oss att det innebär att det som vi i Sverige betecknar som ett socialt problem som till exempel prostitution behöver inte definieras som ett problem i Nederländerna. Ett enkelt svar på huruvida prostitution är ett problem i samhället skulle en socialkonstruktivist enligt oss förmodligen inte kunna ge, han skulle förmodligen svara att ”det beror på”. När, var, hur och vem och andra frågor skulle vara en del av svaret.

Det finns delade meningar om hur dessa konstruktioner ska betraktas, om det är vår förmåga att föreställa oss ett fenomen som är konstruktionen eller om själva sakförhållandena i sig är konstruerade. Har prostitution uppstått som begrepp genom sociala konstruktioner, eller är själva företeelsen att sälja sexuella tjänster och sättet man gör det på något som uppstår genom social interaktion? Finns prostitution om vi inte kan tala om den och förstå varandra? Kan en tanke om något existera utan att vi människor kan förstå den? Foucault är en mer extrem konstruktivist som i sitt arbete gått så långt som att beskriva psykisk sjukdom som en social konstruktion som skapas i samhället, inte i individens medvetande eller kropp. Det skulle i så fall betyda att psykisk ohälsa inte tvunget skulle existera om våra föreställningar kring begreppet skulle förändras.¹⁰¹ Ett aktuellt exempel som vi tänker på i detta sammanhang är diagnosen ADHD som man kan fundera på om det är en upptäckt av en sjukdom som alltid funnits hos barn med ADHD skapas genom att man så att säga upptäcker diagnosen och beskriver vissa drag som sjukliga? Vi tänker oss att ”det normala” är en viktig del av förståelsen kring sociala konstruktioner, att det är avvikelser från normalitet som kräver att vi konstruerar sätt att förstå dem på. Det är här diskurs kommer in i bilden.

6.3 Diskurser

Foucault beskrev diskurser som sanningsregimer som avgör vad som är möjligt för oss att tänka och tala om världen och oss själva, beroende på ens egen utgångspunkt ser världen olika ut. Det är också diskurserna som skapar nya möjligheter för oss att kommunicera och tänka och våra bilder av oss själva och den yttre världen förändras och skapas i interaktion med andra. Någon inre kärna inom människan går därför inte hitta utan våra åsikter, känslor och tankar uppstår i sammanhanget och kan beskrivas som en slags spegelbilder av olika diskurser.¹⁰² Exempel på olika diskurser kan vara den vetenskapliga, som framhåller att saker och ting är på ett visst sätt eftersom det är vetenskapligt belagt eller den religiösa diskursen som utgår från att en högre makt skapar mening. Diskurserna ger oss så att säga argument för varför just vår beskrivning av världen är giltig. Ofta samverkar flera olika regelsystem för att skapa en diskursiv formation och Foucault kallar relationerna mellan de ”regler” som styr hur vi talar om något för diskursiv praktik. En funktion hos diskurser är att de definierar normalitet och avvikelse och därför är omgärdade av maktrelationer. Hur en dominerande diskurs uppstår är tätt sammankopplat med hur maktpositionerna ser ut i

---

¹⁰⁰ Thomassen (2008)

¹⁰¹ Ibid.

¹⁰² Börjesson (2003)

samhället, och diskursen kan i sig själv verka både förtryckande och frigörande.¹⁰³ En dominerande diskurs utmärks av att den återkommer i flera olika sammanhang, som exempelvis i media, vetenskapliga arbeten och lagtexter. Skapandet av ”den kriminelle” som kategori i Sverige idag har enligt ett Foucaultianskt synsätt vuxit fram som ett resultat av dominerande och utmanande diskurser i samhället under generationer, och fortsätter omskapas hela tiden.¹⁰⁴

6.3.1 Diskursanalys som teori

Diskursanalys innebär i korthet att man problematiserar exakt hur verklighetsskapande går till och hur våra konstruktioner av verkligheten uppstår och uppstår. Ett exempel på hur diskursanalys används är för att undersöka inom vilka sociala, politiska och historiska kontexter kategorier i samhället upprätthålls.¹⁰⁵ Verkligheten skapas vi genom språket varför diskursanalysen går ut på att undersöka hur vi talar och skriver om olika fenomen.¹⁰⁶ Begreppet används både för att beskriva teorier kring diskurser och diskursanalys som metod.¹⁰⁷

En av grundarna till det som kallas den kritiska diskursanalysen är lingvisten Norman Fairclough. Fairclough har en vid syn på vad begreppet diskurs kan innebära men fokuserar ändå på textproduktion medan begreppet enligt Foucault innebär alla typer av socialt handlande som skapar mening och sätt att tala om vår omvärld. Fairclough menar att man kan dela upp begreppet diskurs i tre dimensioner. Den första är texten i sig, den andra är diskursiv praktik, det vill säga hur texten produceras och den tredje är social praktik som avser hur en text kan sammankopplas med andra diskurser och andra yttre omständigheter. Det finns även andra grenar inom diskursanalysen men vi har valt att fokusera på Foucaults definition.¹⁰⁸

Kriminella som kategori kan undersökas på ett liknande sätt. Istället för att oreflekterat se kriminella som en grupp som är självklart definierad kan man diskursanalytiskt diskutera hur kategorin kriminella skapas genom en rad företeelser i vårt samhälle.¹⁰⁹ Man kan säga att vi i vårt svenska samhälle har överenskommelser om vad kriminalitet egentligen är, till exempel ”handlingar som är belagda med straff enligt gällande lagstiftning” såsom det beskrivs i nationalencyklopedin.¹¹⁰ Utöver rättssystemets utformning, som påverkar hur vi ser på kriminalitet och missbruk är det språket och hur vi gemensamt använder det som ger en mening åt vad begreppen innebär och förmedlar ett visst synsätt.¹¹¹ Enligt Foucault är kategoriseringar en slags utestängningsmekanismer och maktrelationer uppstår mellan de som kategoriseras som normala och avvikare, friska och sjuka och så vidare i samhället. De positioner som människor då hamnar i skapas i sin tur ett bestämt handlingsutrymme.

---

¹⁰³ Thomassen (2008)

¹⁰⁴ Börjesson (2003)

¹⁰⁵ Ibid.

¹⁰⁶ Neumann (2003)

¹⁰⁷ Winther Jörgenssen/Phillips (2000)

¹⁰⁸ Bergström/Boréus (2000)

¹⁰⁹ Börjesson (2003)

¹¹⁰ <http://www.ne.se/sok/kriminalitet?type=NE> Hämtad 2009-03-13 kl. 16:54

¹¹¹ Neumann (2003)

Diskursanalysen syftar till att synliggöra dessa maktrelationer och även i viss mån förändra dem.¹¹²

6.4 Teori om dekonstruktion

Ett grundantagande som Derridas begrepp dekonstruktion bygger på är att allt är konstruerat. Detta antagande får till följd att allting också skulle kunna vara konstruerat på ett helt annat sätt. Det finns därmed ingen som kan säga att de har gjort en slutgiltig tolkning av innebörden i en text.¹¹³ Dekonstruktion innebär att ”blottlägga vad konstruktioner består i, hur de byggs upp, vilka motsatspar som präglar dem, vad de lyfter fram och vad de utesluter.”¹¹⁴ Det ord som är motsatspar till det som står skrivet påverkar texten och säger också något om det som framkommer. När man väljer att använda ett ord väljer man automatiskt bort något annat och det valet säger därmed något om det som kommer fram i texten.¹¹⁵

6.5 Rollteori

I Goffmans teori om roller menar han att människor spelar teater för varandra. Han menar att livet är en scen och vi spelar upp de sidor av oss själva som vi vill att andra ska se. Detta antagande grundar sig i att vi människor behöver information om varandra för att kunna fungera ihop. Denna information om varandra inhämtas genom att vi ser och hör hur andra beter sig. Våra roller som vi spelar i det sociala livet bygger på de sociala förväntningar som finns på oss. Dessa sociala förväntningar är kopplade till den sociala status som vi har.¹¹⁶

En person kan ha flera olika roller i denna ”teaterföreställning” som livet innebär och en person kan spela upp olika delar av en roll i olika situationer. Den roll vi spelar är ofta idealiserad. Men en roll består av många olika delar och dessa olika delar framhålls inte lika mycket i alla sammanhang. En person som är stigmatiserad strävar efter att uppfattas som normal. Detta gör att den personen försöker att styra den bild som andra får av dem för att de skall uppfattas som normala.¹¹⁷

I sin bok som på svenska heter *Totala institutioner* och kom ut 2004 skildrar Goffman hur människor på institutioner samtidigt gör både motstånd och inordnar sig in den struktur som finns på institutioner. Goffman menar i sin bok att så fort en människa anländer till en institution börjas en process som bryter ner honom/henne både socialt och psykologiskt och sakta börjar omvandlingen till objekt. För att motverka denna sociala och psykologiska nedbrytningsprocess och bevara självkänslan utvecklas hos dessa människor olika överlevnadsstrategier. Dessa överlevnadsstrategier går ut på att utnyttja det systemet som finns på institutionen. Systemet utnyttjas genom att han/hon lär sig de regler och rutiner som finns. Genom att ta reda på vilket beteenden som efterfrågas och bete sig på det sättet kan de uppnå en bra position som kan ge dem fördelar och förmåner.¹¹⁸

---

¹¹² Bergström/Boréus (2000)

¹¹³ Thomassen (2005)

¹¹⁴ Ibid. s.207

¹¹⁵ Thomassen (2005)

¹¹⁶ Payne (2002)

¹¹⁷ Ibid.

¹¹⁸ Johansson (2006)

Enligt Goffmans teori om roller kan människor samarbeta för att på det sättet dela upp ansvaret för att de socialt accepterade rollerna finns representerade i gruppen. När gruppen inte befinner sig på den sociala scenen och inte behöver hålla uppe en fasad kan gruppen återgå till "sitt normala beteende". Detta normala beteende kan vara väldigt lika bland de olika medlemmarna även fast det inte verkar förefalla så när de socialt accepterade rollerna skall vara representerade.¹¹⁹

6.6 Systemteori

Systemteori kan tillämpas på biologiska system (som en kropp), tekniska system (som en bil) och på sociala system (som en familj). När systemteorin tillämpas på en familj innebär det att familjen ses som en helhet som påverkar varandra med sina handlingar. Det finns ingen handling (eller icke-handling) som inte påverkar den övriga familjen. En människa ingår inte endast i ett socialt system utan många olika. Detta innebär i sin tur att hela samhället ses som ett stort system som påverkas av olika människors handlingar. Exempel på olika system en människa ingår i är informella eller naturliga system, formella system och sociala eller samhällseliga system. Exempel på informella eller naturliga systemen är familjen och vännerna. Exempel på ett formellt system är en fackförening. Skolor är exempel på sociala eller samhällseliga system.¹²⁰

Utifrån systemteorin blir målet för socialt arbete att ta reda på vilka system klienten tillhör och ta reda på vilka element i samspelet i systemen som ger upphov till de problem som uppstått. Systemteorin är exempelvis den huvudsakliga teori som används inom familjeterapi.

Enligt den ekologiska systemteorin strävar system hela tiden efter att anpassa sig till omgivningen men att denna anpassning kan förhindras av exempelvis fattigdom, diskriminering stämplingsprocesser. Kan inte systemet anpassa sig uppstår exempelvis problem som missbruk och kriminalitet.¹²¹

6.7 Stämplingsteori

Stämpling sker genom att stämplingskällor, exempelvis icke-avvikande personer som har makt att påverka vilken moral som andra personer skall följa, bestämmer vilka som är avvikande. Vad som exempelvis är kriminellt och inte, skapas av dem som har makten i samhället till exempel myndigheter genom att de skapar lagar och uttolkar dem. Vad som anses vara avvikande är inte något förevigt fastställt.¹²²

När en person har blivit etiketterad på ett visst sätt uppmuntras han/hon att leva upp till den sociala förväntning som etiketten innebär. På detta vis kan individens beteende bli ännu mer avvikande då beteendet förstärks.¹²³ Detta innebär enligt stämplingsteorin att det samhällets behandling av en person, som exempelvis blivit misstänkt för rattfylleri, som gör att personen fortsätter sin "kriminella bana".¹²⁴ Alla människor betar sig nästan någon gång på ett avvikande sätt i förhållande till övriga människor, det avgörande blir den

---

¹¹⁹ Payne (2002)

¹²⁰ Ibid.

¹²¹ Ibid.

¹²² Giddens (1998)

¹²³ Payne (2002)

¹²⁴ <http://www.ne.se.ezproxy.ub.gu.se/1%C3%A5ng/st%C3%A4mplingsteori> Hämtad 090227 kl. 11.42

sociala omgivningen reagerar på detta beteende.¹²⁵ När en person för första gången bryter mot lagen kallas det en primär avvikelse. När personen sedan accepterar den bild som andra har av dem själva kallas det en sekundär avvikelse.¹²⁶

6.8 Stigma

Stigma innebär en egenskap hos en person som gör att denne nedvärderas av omgivningen. Det finns olika exempel på stigmat och dessa kan delas in i tre olika grupper. Den ena gruppen består av kroppsliga stigmat som innebär fysiska funktionshinder av olika slag. Den andra gruppen består av egenskaper hos den enskilde. Exempel på sådana stigmat är exempelvis missbruk och fängelsevistelse. Den tredje gruppen består av sambetingade stigmat. Exempel på sådana stigmat är etnicitet och religion. Denna typ av stigma kan förmedlas över generationsgränserna och kan drabba alla medlemmarna i en familj.¹²⁷

7. Resultat och analys

I detta kapitel presenteras vårt resultat och analysen av detsamma. Vi redogör för vilka teorier och vilken tidigare forskning som ligger till grund för våra antaganden, för vidare läsning hänvisar vi till de källhänvisningar vi gjort i kapitel 5 och 6 om tidigare forskning och teorier. I första delen av kapitlet behandlas begreppet kriminalitet och i senare delen begreppet missbruk.

7.1 Hur kriminalitet beskrivs

I utredningarna beskrivs inte kriminalitet särskilt ingående och ordet som sådant är sällsynt förekommande överlag. I ett diskursanalytiskt perspektiv är dock själva avsaknaden av begreppet ännu en anledning till att undersöka det närmare. Detta för att se vad det tyder på för värderingar och syn på verkligheten. Det konkreta som tas upp i personutredningarna är om personen tidigare förekommer i belastningsregistret eller ej och om påföljden i så fall varit så allvarlig att den verkställts inom Kriminalvården. Vi har kommit fram till att utredningarna oftare påvisar vad som inte anses vara ett kriminellt beteende och framhåller den aktuella händelsen som en olycklig omständighet som beror på omständigheter i den sociala situationen.

Frivården gör bedömningen att det aktuella ... brottet är att betrakta som en engångsföreteelse.

X behöver stöd för att inte återfalla i brott och få ordning på sitt liv.

Att ”få ordning på sitt liv” framstår i exemplet ovan som motsatsen till att begå brott och leva som kriminell vilket stärker bilden av hur utredningarna är en del av konstruktionen kring kriminalitet som en konsekvens av någon form av socialt avvikande beteende. Överlag framhåller utredningarna en bild av klienterna i fråga som ganska ordinära människor som på grund av olika omständigheter hamnat i en olycklig situation. Detta resultat har även Sandeklint kommit fram till gällande rattfyllerister i uppsatsen *Vem som*

---

¹²⁵ Payne (2002)

¹²⁶ Giddens (1998)

¹²⁷ Goffman (1972)

helst? - En kvalitativ studie på professionellas syn på rattfylleri och rattfylleristen¹²⁸, att professionella anser att vem som helst kan bli åtalad för rattfylleri, utan att några särskilda omständigheter finns.

I vissa utredningar finns en mer omfattande kriminalitet beskriven, ofta i samband med att missbruk nämns.

Ett mångårigt heroinmissbruk har fört med sig kriminalitet, ohälsa och en på det hela taget oordnad social situation.

Även i detta fall, som man kan anta rör sig om en klient som är tungt kriminellt belastad tas den oordnade sociala situationen upp. Man påpekar att ett missbruk fört med sig kriminaliteten. Vi anser att man i utredningen föreslår att klienten inte skulle vara kriminell om det inte vore för missbruksproblematiken, vilket visar på den rådande diskursen om kriminalitet som konsekvens av avvikande beteende. För att definiera en kategori krävs ofta att motsatsen beskrivs, därför ska vi nu visa hur normalitet beskrivs i utredningarna.

X har genom åren mognat och ser sig själv idag som en ansvarstagande medborgare.

Det är underförstått att X inte är kriminell genom att det framhålls att han/hon är en ansvarstagande medborgare. Det behöver inte förklaras att X inte är kriminell eftersom en ansvarstagande medborgare per automatik är ”normal” det vill säga inte kriminell. Detta är ett tecken på hur språket blir ett verktyg för att skapa en bild av den kriminelle som en omogen, icke ansvarstagande medborgare. Diskurser fungerar just på detta sätt, att outtalade ”sanningar” omedvetet styr vårt sätt att uttrycka oss. Enligt Foucault har en diskurs också starka band till maktrelationer och normalitet i samhället. Vi tror att utredningarna innehåller uttryck som ovan för att normalisera personen i utredningen som en slags motvikt till hur samhället och rättsystemet kanske i övrigt stämplar en misstänkt. Detta skulle kunna vara ett sätt att undvika stigmatisering av klienten. Som socialarbetare överlag och frivårdsinspektör i synnerhet har man en position där man har makten att definiera, bedöma och stämpla klienter. Att uttrycken i utredningarna är vaga och undviker att peka ut personer som kriminella kan tyda på att man vill osynliggöra denna makt eller inte låta den få så stort utrymme.

Överlag framhåller utredningarna en bild av klienterna i fråga som ”vanliga Svenssons” som på grund av olika omständigheter hamnat i en olycklig situation, inte som kriminella personer som medvetet brutit mot lagen. Att klienterna framställs som offer för omständigheterna skulle kunna förstås utifrån att det skulle finnas en diskurs inom Frivården med rötter i systemteorin. Systemteorin innebär att klienterna inte ses som isolerade individer som är opåverkade av sin omgivning. Klienterna ses som ett system men ingår också som en del i andra system som exempelvis klientens familj, vänskapskrets och så vidare. Problem anses uppstå när samspelet mellan olika system inte fungerar snarare än som konsekvens av enbart individens handlande.

I en del av utredningarna framgår det att X nekar till brott.

Eftersom X nekar ... föreligger inte förutsättningar för frivårdande påföljd ... ärendet lämnas till tingsrätten för bedömning.

---

¹²⁸ Sandeklint (2008)

Språket i citatet ovan är ganska formellt och vidare beskrivningar kring klientens mognad, vilja till förändring uteblir. Utifrån begreppet dekonstruktion skall den uteblivande beskrivningen av viljan till förändring kunna tolkas som att ett förnekande i större utsträckning är en medveten handling från X:s sida än den brottsliga handlingen. Att ha begått ett brott kan vara oavsiktligt och en konsekvens av omständigheter medan ett förnekande inte beskrivs på samma sätt.

Att vara kriminell verkar i de utredningar vi tagit del av inte vara beroende av huruvida tidigare kriminalitet förekommer eller ej. Vissa utredningar tar upp personens inställning och sociala umgänge och föreslår att kriminalitet är något som uppstår genom värderingar eller personlighetsdrag hos den enskilde eller i det sociala nätverket.

X har inte något kriminellt umgänge

... umgås inte i kriminella kretsar ...

... har inte något kriminellt tänkande ...

X uttrycker inga kriminella attityder eller värderingar.

X uppvisade inga tecken på kriminella värderingar ... uppger sig inte heller ha någon kriminell bakgrund eller kopplingar till kriminellt umgänge.

Genom att poängtera att personen i fråga inte har kriminella värderingar förstärks bilden av att det måste finnas något som kan kallas kriminella värderingar. Det är dock inte tydligt uttryckt i utredningarna vad dessa kriminella värderingar skulle kunna bestå i. Då påståenden om mognad återkommer kan det tolkas som att avsaknad av mognad är en stor del av en kriminell attityd.

Vidare finns en typ av beskrivningar som konstaterar att personen i fråga inte har insikt och inte egentligen kan anses ligga utanför riskzonen för att återfalla i brott men där utredningen ändå poängterar att personen är i behov av hjälp och stöd.

Med tanke på de många återfallen i likartad alkoholrelaterad brottslighet är det av vikt att X åter erbjuds behandling inom ramen för en dom till skyddstillsyn.

X har uppvisat goda resultat under och efter behandlingen även om x till sist har återfallit i ... brott

Det är angeläget att X får möjlighet till ... behandling för att på bästa sätt förebygga återfall i brott.

Man kan säga att den dominerade diskursen är den som framhåller att kriminalitet är ett tecken på någon form av social svårighet som uppstått som ligger utanför den misstänktes kontroll. Stort fokus ligger på hur personen själv ser på sin situation som misstänkt för brott och risken för att det ska upprepas. Även tidigare återfall som man skulle kunna tänka sig skapar en bild av en person som kriminell kan beskrivas som en förmildrande omständighet som definierar den misstänkte som i behov av hjälp, ett offer snarare än en förövare. Å

andra sidan används även bristen på tidigare kriminalitet som argument för en frivårdande påföljd.

X har inte tidigare varit föremål för några kriminalvårdande påföljder ... risken för återfall i brott bedöms som mycket liten.

Sammanfattningsvis har vi kommit fram till att kriminalitet beskrivs som en viss typ av värderingar som innebär avsaknad av mognad och erkännande av brott. Att det inte förtydligas i utredningarna vad kriminella värderingar innebär kan tyda på att det finns en diskurs inom rättsväsendet kring detta som är så stark att någon förklaring inte krävs. Man kan kalla detta för en diskursiv praktik som uppstått genom åren som personutredningar använts. Själva idén om att inhämta en social utredning i samband med brott bygger på en syn på kriminalitet och social situation som tätt sammankopplade är också den en del av denna övergripande diskurs.

7.1.1 Hur inställningen till aktuell brottslighet beskrivs

I utredningarna beskrivs i en persons inställning till brottet som han eller hon misstänks för ganska ingående och med ett målade språk. Utredningarna fokuserar på känslomässiga reaktioner kring brottet, huruvida det finns en insikt i problematik som exempelvis missbruk som lett fram till den aktuella händelsen och om det finns ånger hos personen.

Känslomässiga reaktioner som beskrivs innefattar negativa känslor av sorg, ånger och skam som vi anser beskrivs i relativt starka ordalag.

X är mycket ledsen och ångerfull över det inträffade.

Psykiskt mår X dåligt efter åtalshändelsen.

X känner en rädsla inför sitt handlande under den aktuella händelsen.

Åtalshandlingen är X mycket ångerfull över.

Åtalshandlingen har X tagit allvarligt och X har skam- och skuldkänslor över detta.

Åtalshandlingen har varit omvälvande för X och X lider av skam- och skuldkänslor.

Att inställningen till aktuell brottslighet talas om med starka ordalag kan utifrån begreppet dekonstruktion förklaras med att detta ses som något positivt som man vill förstärka.

Vidare benämns brottet som ”åtalshandlingen” eller ”åtalshändelsen” vilket vi funderat en del kring. Det finns en försiktighet i hur man beskriver den misstanke om brott som föranlett personutredningen, förmodligen har detta att göra med att personen inte är dömd ännu och att man vill undvika att definiera närmare vad händelsen är att betraktas som. Det är också en del av diskursen som säger att frivårdsinspektörer inte skall stämpla personer som kriminella och osynliggörandet av att personen faktiskt är misstänkt för att ha begått en allvarlig kriminell handling. Om man istället skulle kalla händelsen för kriminell handling,

brott eller liknande skulle det kunna ge en bild av att det är en kriminell person som man beskriver i utredningen. Vi anser att begreppet skapar en stor medkänsla för den person det gäller. Åtalshändelse känns som ett vagt begrepp och det man som läsare istället tar fasta på är de starka känslor som beskrivs. Språket skapar möjligheterna för vad som är möjligt för oss att tänka och tycka enligt Foucault. Det skulle kunna vara så att utredningarna har som syfte att i rättssalen få de som lyssnar att sätta sig in i den misstänktes situation och så att säga glömma för ett ögonblick att ett allvarligt brott begåtts. Kanske knyter dessa beskrivningar också an till mognadsdiskursen, att uttrycka ånger och skuld kanske är vad som avses med att ha uppnått en viss mognad som människa?

När det gäller insikt i sin problematik och orsakerna till att klienten i utredningen är misstänkt för brott uttrycks detta ofta i samband med huruvida brottet erkänts eller ej. Som vi tidigare nämnt medför ett förnekande att vidare beskrivningar uteblir.

X nekar till brott varför förutsättningar saknas att närmare diskutera X behov av vård och behandling inom ramen för frivårdande påföljd.

I annat fall poängteras att klienten tar det inträffade på allvar vilket verkar vara en avgörande faktor. Även det här anser vi att detta skulle kunna förklaras utifrån att det finns en diskurs om mognad i utredningarna. Insikten i att det som har hänt är allvarligt och att man tar på sig ansvaret lyfts fram om och om igen. På ett sätt känns det som att Frivården inte anser att de brott som har begåtts är allvarliga, eftersom man målar upp en bild av den kriminelle som offer. Det framställs som att denna insikt helt och hållet kommer från den klienten som tar på sig skulden utan att de egentligen skulle behöva det. Skillnaden mellan den kriminelle som inte erkänner sitt brott och den som gör det framstår som stor, vilket kan förklaras med att vårt dikotoma tänkande som grundlagts styr hur vi konstruerar verkligheten.

X menar att det inträffade var mer ett enstaka misstag och X är mycket ledsen för det inträffade och ångrar sig djupt.

Åtalshändelsen tar X på allvar och X uppger att X inte förnekar handlingen X ställs till ansvar för.

... enstaka dumhet ...

... insikt i sin problematik ...

X har tagit brottet på allvar.

Åtalshandlingen tar X allvarligt på och uppger att X inte förnekar handlingen.

Utredningarna slår fast att en klient som bedöms vara kriminell, är någon som begått brott, utan att ångra sig och utan att ta det på allvar medan den som har insikt bara är en normal person som råkat ut för en ”åtalshändelse”. I utredningarna växer det fram en bild av den icke kriminelle som någon som på grund av olyckliga omständigheter hamnat i en svår situation och begått en enstaka handling som han/hon ångrar djupt, inser allvaret i och frivilligt tar på sig skulden och ansvaret för. Genom förenklade kategoriseringar blir

kriminalitet som fenomen mer greppbart för oss och möjligt att förhålla sig till inom institutioner som Frivården. Definitionen av den kriminelle som en vanlig person som råkat hamna i en svår situation och ångrar sig samt är i behov av stöd snarare än straff skulle inte vara möjlig utan dess motsats konstrueras. Vidare uttrycker utredningarna ett ansvarstagande för framtida händelser.

X är förtvivlad över det inträffade som lett till åtal och vill göra allt X kan för att något liknande inte ska hända igen.

X är angelägen att inte begå handlingar som skulle kunna leda till negativa konsekvenser.

X har blivit mycket förskräckt över de olika negativa konsekvenser hans handlande medfört.

Att inte ta på sig ansvaret för det aktuella brottet samt inte heller oroa sig över att det skall upprepas framstår som definitionen av en kriminell klient. Kanske kan man tolka det som att detta är vad det till tidigare nämnda begreppet "kriminella värderingar" innebär. Detta tydliggör de två kategorierna av kriminella i utredningarna. De som hör hemma i fängelse på grund av bristande mognad och insikt och de som passar in i Frivårdens verksamhet som känner ånger. Uppsatsen *Känslor, destruktiv och farlig eller bara otillräckliga livskunskaper? Föreställningar om Den Intagne* skriven av E Ekstrand kommer också den fram till att människovärdet hos den som bedöms vara kriminell, är sammankopplat med viljan att erkänna sina brister. De som inte erkänner sina brott framställs enligt Ekstrand som farlig och utan värde.

7.1.2 Hur inställningen till förändring beskrivs

Hur personen ställer sig till en förändring av eventuella kriminella värderingar tas inte upp eftersom förutsättning för frivårdande påföljd då inte anses finnas. Då går utredningen inte heller in på huruvida ett behov av förändring finns och hur klienten i så fall ställer sig till detta. Detta tycker vi är intressant ur den synvinkeln att det kan uppfattas som motsägelsefullt att endast de klienter som redan beskrivs som motiverade till förändring anses lämpliga för att få en frivårdande påföljd. Om man tänker sig att frivårdspåföljder till sin natur har som syfte att motivera till förändring av kriminella värderingar så kan det verka underligt att de som inte har insikt i att de behöver en förändring direkt är diskvalificerade för denna åtgärd. Detta skulle kunna förklaras med det genom att utredningarna skrivs sker en stämpling av klienterna. Det skulle också kunna vara så att frivårdsinspektörerna är medvetna om att deras klienter blir stämplade av samhället och att de vill undvika att de internaliserar omvärldens bild av dem. Uttrycker klienten ingen ånger skulle det kunna vara ett tecken på att en internalisering av bilden av hur en kriminell beter sig skett och att de därför bedöms ha svårare att förändra sig.

Gällande motivation till förändring i relation till kriminalitet visar utredningarna att man i första hand då avser förändring av den situation som beskrivs som brottets orsak, vanligen missbruksproblematik. Som tidigare nämnts är frågan om motivation till förändring mest omfattande beskriven då den är stark hos klienten det gäller. Språket som används är målande och starka uttryck används. Utifrån Goffmans rollteori skulle denna omfattande beskrivning kunna ses som ett tecken på att frivårdsinspektören har en bild av att kriminella

inte visar ånger i normalfallet. Därför läggs det stort fokus på att i utredningen beskriva klientens ånger då de tror att det är detta läsaren kommer att bedöma klienten utifrån.

X uppger att X hyser en stark önskan om helnykterhet.

X önskar inget högre än att kunna leva ett helnyktert liv. X ber därför ännu en gång om fortsatt hjälp med sitt nykterhetsarbete.

X vill göra allt X kan för att förändra sitt beteende.

I dessa exempel är alkoholmissbruk den problematik som beskrivs som orsaken till de begångna brotten varför inställningen till förändring i huvudsak kretsar kring detta. Det är underförstått i utredningarna att en förändring av eventuellt missbruk också skulle leda till en förändring av risken att återfalla i brott. Detta stämmer överens med vad vi tidigare konstaterat angående diskursen kring brottet som en konsekvens om omständigheter i livssituationen. Andra mindre laddade uttryck tycks användas gällande inställning till påföljd.

X är positiv till en sådan påföljd.

X hoppas att kunna dömas till behandling genom en frivårdspåföljd.

X är positiv till en frivårdspåföljd.

X förklarar sig villig att följa vad som åläggs x.

X är positivt inställd till att ställas under övervakning.

Här förstärks idén om att de kriminella som är lämpliga för frivårdande påföljder är de klienter som inser sina behov av hjälp och är införstådda med att de måste ”sona sitt brott”. Tanken om att individprevention inte är möjlig om personlig motivation saknas blir här tydlig. Den del av diskursen kring kriminalitet som bygger på denna tanke tas även upp av Bondesson i uppsatsen *Betydelsen av personutredning och yttrande i brottmål vid straffmätning och påföljdsval - Individualprevention enligt proportionalitetsprincipen* som påpekar att personutredningens syfte sedan långt tillbaka är att lyfta fram individens potential till förändring medan domstolarna har tanken om allmänprevention för ögonen.

7.2 Hur missbruk beskrivs

Om någon bedöms ha ett missbruk hänger mycket ihop med klientens sociala situation. Om det nämns i utredningen att klienten umgås med andra ”missbrukare”, om klienten är kriminell, om klienten inte har ett arbete och så vidare är det en större risk att personen bedöms ha ett missbruk. Detta kan förstås utifrån Goffmans teori om roller. Roller bygger på idealiserade föreställningar som finns om exempelvis missbrukare. Det finns idealiserade föreställningar om att en person med ett missbruk ofta är arbetslös, umgås med missbrukande vänner som är kriminella. När vi tänker på någon med ett missbruk ser vi kanske A-lagaren på parkbänken framför oss som lever utanför samhället. Det är inte den högavlönade tjänstemannen med barn som läser till ingenjörer och har en hustru som arbetar som en kirurg vi i första hand kommer att tänka på. Trots att missbruk mest troligt

förekommer i båda dessa livssituationer. Detta är ett exempel på hur olika diskurser formar vårt sätt att se på missbruk. I olika samhällen, i olika sociala kontexter får missbruk olika innebörd.

Att dessa idealiserade bilder av rollen missbrukare också tar sig uttryck i utredningarna kan vi se på hur de beskriver en person med missbruk samt om en person bedöms ha ett missbruk eller inte. Ett exempel på detta är följande citat:

Det är mycket som tyder på att X har utvecklat ett alkoholberoende. X befinner sig i riskzonen med mycket hög tolerans och kontrollförlust vid drickande.

Den bild av missbrukare som framkommer här är att det är en person med hög tolerans som kan tappa kontrollen när han/hon dricker. Ett annat exempel som vi tycker visar på att det finns bestämda förväntningar på rollen som missbrukare är följande.

... klienten dricker alkohol en gång i månaden ungefär och att han/hon då dricker 5-6 öl (det framkommer inte om det är lättöl, folköl, mellanöl eller starköl) och vid enstaka tillfällen något mer.

I meningen därpå står det att

... x har aldrig haft minnesluckor eller känt något återställarbehov.

I en annan utredning återfinns följande citat.

Mestadels nyttjar X alkohol under kontrollerade former. X dricker vin, företrädesvis vitt, vid knappt ett tillfälle per vecka och i mängd omkring en flaska per gång.

Vid några tillfällen uppger sig X i viss mån ha tappat kontrollen över sitt intag och det har då blivit något mer. Det har aldrig förekommit att X fått minnesluckor eller känt behov av en återställare.

Minnesluckor och återställarbehov är något som här antas avgöra hurvida en person är missbrukare eller ej. Här finns tecken på att det finns en gemensam uppfattning kring minnesluckor och återställarbehov som inte behöver förklaras ytterligare i sammanhanget. För Frivården och domstolarna framstår detta som en antagen sanning att missbruksproblematik kan beskrivas utifrån dessa begrepp. De allra tydligaste inslagen i en diskurs är just de som inte ens behöver uttalas eller som till och med är omedvetna menar Foucault. I utredningarna finns överlag både mer och mindre framträdande diskurser kring missbruk. Att missbruk går att bedöma utifrån vilka konsekvenser det fått för en person, mängden alkohol eller narkotika samt frekvensen av användande är en rådande diskurs.

Att utredningarna beskriver missbruk på detta sätt tror vi kan bero på att det finns ett underliggande syfte med att klienten definieras som missbrukare under domstolsförhandlingen. Om ett missbruk föreligger kan klienten få behandling och ”slipper” fängelse. Att det skulle finnas en diskurs som säger att utredningarna skall uppfylla detta syfte tycker vi de förstärkande ord som används för att beskriva hur mycket någon dricker visar.

På grund av sitt accederande missbruks problematik ...

På senare år hade X alkoholkonsumtion ökat markant och i princip utvecklats till ett missbruk.

... som i perioder haft ett destruktivt missbruk av narkotika och som beskriver sig som beroende.

När vi läser utredningar upplever vi att fokus ligger på det som avviker från det "normala". Klientens starka sidor tas inte upp om de har en ordnad ekonomi eller om deras uppväxt varit god. Vi upplever också att det i utredningarna endast är klientens familj som tas upp. Medan relationer till vänner och andra sociala nätverk knappt nämns. Om det inte är så att vännerna är missbrukare eller kriminella.

Förutom den dominerande diskursen kring missbrukaren som okontrollerat använder alkohol finns det även en utmanande diskurs i utredningarna kring missbruk hos dem som lever under socialt ordnade förhållanden.

Det kan sammanfattande konstateras att X lever under ordnade sociala förhållande. På grund av psykisk stress ... utvecklade X under ett halvårs tid en överkonsumtion av alkohol. X oroades själv över detta, men förmådde inte upphöra med sitt missbruk förrän vid gripandet och tog då också på eget initiativ (kontakt) med en vårdgivare.

X som lever under socialt ordnade förhållande har problem med alkoholmissbruk.

Enligt Frivårdens bedömning befinner sig X, vilken lever under socialt ordnade förhållanden, i en riskzon beträffande alkoholvanor.

Precis som det finns en idealiserad bild av missbrukare finns det idealiserade bilder av frivårdsinspektörer skall bete sig och göra sina bedömningar. Hur rollen som frivårdsinspektör spelas tror vi påverkar beskrivningarna som görs i personutredningarna. Diskursen som innebär att man anser att människor med ett pågående missbruk inte bör sitta i fängelse kan göra att det ingår i frivårdsinspektörens roll att anstränga sig för att formulera ett stödbehov i personutredningen. Denna idealiserade bild av frivårdsinspektören som spelas upp kan enligt Goffmans teori också förklara varför uttryckssätten i utredningarna påminner om varandra.

I vissa utredningar nämns inte klientens användande av alkohol eller narkotika överhuvudtaget. Detta påverkar också hur klienten uppfattas. Enligt Derridas teori om dekonstruktion påverkar också det som inte nämns i utredningen hur utredningen uppfattas. I vissa fall slår utredningen fast att några missbruksproblem inte existerar.

X säger sig inte ha några problem med vare sig alkohol eller droger.

I den sammanfattade bedömningen därefter står det att:

X har ingen missbruksproblematik och lever under ordnade förhållanden.

I de utredningarna där klienten inte bedöms ha något missbruk uttrycks det på olika sätt. Detta kan visas med följande exempel:

... någon alkoholproblematik föreligger inte...

... någon alkoholproblematik har inte påvisats...

Vi menar att det finns en skillnad i dessa två formuleringar. Beroende på vilken av formuleringarna som används kan beskrivningen av klientens missbruk tolkas på olika sätt. Den första formuleringen ger uppfattningen att det inte är några tvivel om att klienten inte har ett missbruk. Användandet av den andra formuleringen uttrycker snarare att klienten antagligen inte har ett missbruk men att det inte är helt säkert. Språkliga uttryck är enligt ett socialkonstruktivistiskt synsätt inte bara en spegling av verkligheten utan i sig en praktik som skapar verkligheten. Således är ovanstående formuleringar en del av detta konstruerande som både skapar och skapas av grundläggande värderingar kring vad som är möjligt att slå fast i en personutredning angående alkoholproblematik. Ett tredje sätt att uttrycka förekomsten av alkoholproblematik är att det framhävs vem i utredningen som gjort uttalandet.

Om sina alkoholvanor uppger X att debuten inte inträffade förrän X flyttade hemifrån.

Enligt egen uppgift har X under senare år haft en ökande alkoholkonsumtion.

X säger sig inte ha några problem med vare sig alkohol eller droger.

X dricker alkohol måttligt och har aldrig testat droger, eeu.

Enligt socialtjänsten har X tidigare i mångt och mycket varit förnekande beträffande sin alkoholkonsumtion.

Ovanstående sätt att uttrycka sig tyder på att det anses vara personens egen uppfattning som bäst illustrerar hur situationen ser ut. I ett exempel från en utredning som är gjord efter en ny mall som Frivården nyligen börjat använda sig av där information läggs in under olika rubriker ser det lite annorlunda ut.

Fysisk hälsa: Ingen problematik.

Psykisk hälsa: Ingen problematik.

Alkohol: Ingen känd problematik.

Här uttrycks det olika beroende på om det gäller hälsa eller om det gäller alkohol. Vi menar att detta visar på att det finns en diskurs kring hur alkoholmissbruk kan eller bör beskrivas. Det lyfter också fram en intressant fråga kring vad sanning egentligen är? Kan en personutredning svara på om det förekommer missbruk eller ej? Man kan istället se det som att klienterna och frivårdsinspektören som gör utredningen enligt Goffmans rollteori spelar de roller som förväntas av dem. Klienten svarar på frivårdsinspektörens frågor på ett sätt som en person som är misstänkt för ett brott skall svara. I mötet uppstår konstruktionen av verkligheten och det som slutligen står i utredningen.

7.2.1 Hur orsaker till missbruk beskrivs

I utredningarna beskrivs orsakerna till användande/missbruk av alkohol och narkotika vara fysisk och psykisk smärta, sorg, ångest, stress och depression.

Det förkom aldrig att X uteblev en dag från arbetet på grund av sitt missbruk, men däremot att X drack på söndagen för att dämpa sin ångest inför kommande arbetsvecka.

X tar till droger när X kommer in i en depression och då missbrukar väldigt mycket under några dagar.

Det var i samband med att X kände sig deprimerad ... som vänner tipsade X om opium och att detta skulle få X att må bättre.

Själv upplever X att alkoholkonsumtionen varit problematisk sedan ... och att X använt alkohol för att döva ångest och depression.

Under år ... har X återgått till att använda alkohol som tidigare för att döva fysisk och psykisk smärta.

Användning av alkohol och narkotika nämns i utredningarna som konsekvenser av svåra personliga problem. Vi anser att det tyder på att vissa orsaker till missbruk ses som legitima enligt rådande diskurs. Detta tror vi kan vara bakgrunden till att ovanstående orsaker tas upp i utredningarna. Detta kan kopplas samman med tidigare slutsatser kring avvikande och normalitet. Genom att beskriva omständigheterna kring missbruket skapas en bild av missbrukaren som en normal person som råkat i bekymmer. Även här anser vi att man skapar bilden av den misstänkte som ett offer. Att missbruka framstår inte som ett medvetet val utan en lösning på svåra personliga problem. I utredningar gjorda på yngre klienter anges behov av stämningshöjning i samband fest som orsak till användning av alkohol.

Alkoholdebuten var vid tretton års ålder och x beskriver därefter ett socialt drickande i stämningshöjande syfte.

X dricker starköl i sociala sammanhang för att uppnå en stämningshöjande effekt och beskriver inget frekvent drickande.

Att användning av alkohol och narkotika beskrivs på detta sätt komplicerar bilden av att Frivården vill framställa klienterna som missbrukare för att klienterna på detta sätt skall tilldömas behandling istället för fängelse. Om missbruket beror på tillfälliga personliga problem kan behandling av missbruket framstå som överflödigt. Missbrukaren beskrivs som någon som på grund av någon form av svårt lidande dövat sin smärta med alkohol eller droger, vilket man kan ha förståelse för. Behovet av hjälp verkar dock röra sig om att i framtiden välja ett alternativt sätt att hantera exempelvis ångest. Vi anser att klientens eget ansvar osynliggörs i utredningarna.

Klientens egna val framkommer inte. Det gör att klienten framstår som handfallen inför omständigheterna. Detta skulle kunna vara ett tecken på att det finns en diskurs som säger att samhället skall och bör gripa in i dessa fall, då individen själv inte anses klara av att göra "rätt" val. I uppsatsen *Känslokall, destruktiv och farlig eller bara otillräckliga livskunskaper? Föreställningar om Den Intagne*¹²⁹ skriven av E Ekstrand tas det upp hur intagna på anstalt framställs som individer som inte kan hantera sina impulser som behöver lära sig uppföra sig. Vi tycker oss se ett samband mellan dessa slutsatser och vårt eget resultat.

Vidare berättas det i vissa utredningar om ifall föräldrarna till klienten är skilda eller om föräldrarna har haft några problem med alkohol. Föräldrarnas inställning till alkohol tas även upp i utredningar som är gjorda på klienter som har fyllt 50 år.

Uppväxtförhållandena var goda och X uppger att alkohol sällan förekom i föräldrahemmet.

---

¹²⁹ Ekstrand (2005)

I detta sista exempel är klienten närmare 40 år:

Modern hade alkoholproblem.

I följande exempel är klienten i 30 årsåldern:

Modern missbrukade alkohol under perioder och flyttade ofta.

Att klientens föräldrars syn på exempelvis alkohol står med i utredningarna skulle kunna förstås utifrån att det finns en föreställning om att förhållandena ursprungsfamiljen påverkar oss även i vuxen ålder. Att det skulle finnas en sådan diskurs inom Frivården (där de flesta är socionomer eller beteendevetare) skulle inte vara så konstigt då det systemteoretiska perspektivet, enligt oss, är framträdande i synen på socialt arbete. Systemteorin innebär att klienten påverkas av omgivningen precis som att klienten påverkar omgivningen. Denna syn skulle kunna innebära att information om klientens uppväxtmiljö framhålls i en personutredning kring varför klienten befinner sig där han/hon gör idag. Detta kan förklara varför utredningarna innehåller denna information om uppväxtförhållanden och alkohol.

7.2.2 Hur användande av alkohol och/eller droger beskrivs

I utredningarna används vissa begrepp som om de är allmänt vedertagna när de exempelvis beskriver klienternas användning av alkohol. Det finns också stora likheter i hur frivårdsinspektörerna uttrycker sig. Vissa utredningar skrivna av en och samma frivårdsinspektör, är i vissa fall standardiserade avseende uttryckssätt. Följande exempel förekommer i flertalet av de utredningar som vi har undersökt;

Behandlingens syfte är fokusera på alkoholvanor för att undvika att utveckla ett mer problematiskt förhållande till alkohol och riskera återfall i likartad brottslighet.

Genom att saker och ting uttrycks på exakt samma sätt i olika utredningar finns det risk att klienternas olikheter försvinner och att mindre hänsyn till den enskilda individen tas. Klienten kan då bli placerad i ett fack som är anpassat till det rättsystem som finns i samhället. Standardiserade uttryckssätt tror vi kan leda till standardiserade beslut när det gäller domar. Vi anser inte att samma dom för samma brott enbart innebär rättsäkerhet då det kan finnas förmildrande omständigheter som då inte kommer fram. Dessutom innebär det inte att rättsäkerheten i utredningarna som Frivården gör höjs genom att frivårdsinspektörerna citerar sig själva. Likhet inför lagen innebär inte att klienterna måste beskrivas på exakt samma sätt med exakt samma ord. Likhet inför lagen innebär att utredningen har gjorts på samma sätt inte något annat.

Att uttryckssätten är så likartade tror vi kan förstås utifrån Foucaults teorier om makt. Om det är så att frivårdsinspektörerna är medvetna om den makt de besitter kan det göra att de är försiktiga med att utnyttja den. Användandet av standardiserade uttryck kan då ge en känsla av likabehandlande. Maktbegreppet skulle också kunna förklara varför det inom Frivården uppmuntras likhet i uttryckssätt i utredningarna. Om vi förutsätter att cheferna också medvetna om de enskilda frivårdsinspektörernas makt och därav skulle uppmuntran av likhet i utredningarna kunna vara ett försök att begränsa denna makt. När vi skriver att likhet i utredningarna uppmuntras syftar vi på att de inom grupperna går igenom utredningar gemensamt för att på det sättet se hur utredningarna skrivs.

I utredningarna förekommer det att klientens användning av alkohol och/eller narkotika nämns i samma mening som andra omständigheter.

Dessutom började X vid denna tidpunkt utveckla en missbruksproblematik och blev en tid föremål för barnpsykiatrisk behandling.

På grund av en accelererande missbruksproblematik samt andra personliga problem slutade X sitt arbete ... och fick därefter en anställning i en större affärskedja.

Att nämna någonting negativt i samband med missbruksproblematik tror vi skapar en bild av missbruket som mer allvarligt jämfört med de fall då missbruksproblematiken nämns i samband med någonting positivt.

Användningen av alkohol eller narkotika anges sällan i exakt antal glas öl, flaskor sprit, eller mängd narkotika per dag. Mängden anges i de flesta utredningar med hjälp av olika adjektiv. I de fall då ett missbruk är uttalat kan det se ut på detta sätt.

... intensivt missbruk av alkohol och periodvis drack X dagligen.

Y uppger vid samtal att X efter sommaren ... druckit "hejdlöst"...

X har ett mångårigt narkotikamissbruk med amfetamin som huvuddrog.

Sedan X i våras återföll i missbruk (amfetamin, alkohol och bensodiazepiner)...

I andra fall när missbruk inte slås fast i utredningens bedömning beskrivs användandet inte heller särskilt detaljerat.

X dricker alkohol, främst vin och öl, men inte i sådan omfattning att X inte kan hantera detta.

Beträffande sina alkoholvanor uppger X att de är måttliga. Om det är fest någon gång så kan X dricka, men i vardagslivet förekommer inte någon alkohol.

X dricker alkohol mycket måttligt och missbrukar inte narkotika.

När det anges mer exakt exempelvis hur mycket alkohol någon dricker, anges det på följande sätt:

X har druckit upp till 1 liter vin och sprit per dag, men uppger att x hyser stark önskan om helnykterhet.

X berättar att X dricker bara på fester och då brukar X ta några öl.

Det är på veckosluten X druckit och det har som mest kunnat bli 12 starköl under en dag.

Detta leder till att frågan kring hur stor en klientens narkotika- och/eller alkoholkonsumtion lämnas öppen. Även här kan man dra paralleller till normalitet och mognad och den diskurs som ovanstående citat kan anses ingå i. Att inte värdera mängden alkohol eller narkotika eller till och med utelämna den kan vara ett tecken på att man i utredningarna vill undvika att framställa klienten som avvikande. Gränsen för vad som anses vara en socialt accepterad alkoholkonsumtion som inte bedöms som destruktiv framgår inte av utredningarna, om det nu är så att Frivården har några fastställda kriterier för detta.

Formuleringarna har en informativ karaktär anser vi, man talar om hur konsumtionen ser ut, utan att värdera när den håller sig på en viss nivå. Dock övergår man till att använda begreppet missbruk när det rör sig om dagligt drickande eller ett användande av narkotika som verkar ha pågått en längre tid. I ett av citaten kan man utläsa att personen dricker upp till en liter alkohol per dag, och detta tas upp i samband med att personen hyser stark önskan om helnykterhet. Detta kan vara ett tecken på att man även när det gäller missbruk förhåller sig till en diskurs där personlig mognad, insikt och vilja till förändring påverkar vilken etikett man får på sig genom personutredningen. Det nämns också att personen i fråga kan hantera sin konsumtion vilket också kan ses som en beskrivning av en ansvarsfull person. Därför framstår motsatsen till denna mogna klient som någon som inte kan kontrollera sin konsumtion, genom att dricka "hejdlöst" exempelvis som man kan se i ett citat ovan. En missbrukare definieras således inte enbart av mängden alkohol eller narkotika. Vi återkommer till hur klienters egen inställning påverkar.

Alkoholkonsumtion finns oftast redogjord för i utredningen. Användningen av narkotika nämns däremot inte alltid. Detta tror vi kan bero på en föreställning om att begreppet narkotika har en negativ klang. Detta anknyter också till den rådande diskursen som gör att det finns ett motstånd mot att stigmatisera personen som är föremål för utredningen. Att det inte nämns kan också bero på att det inte framkommit något om narkotika under personutredningens genomförande. Att det inte framkom någon information om detta kan dock bero på en mängd olika saker. Exempelvis kan det bero på att klienten inte ville svara på frågor om det eller att det inte hunnits med. När utredningen skrivs görs dock alltid val kring hur frågan om narkotika tas upp. Om det till exempel är så att en klient inte vill svara på frågor om narkotika så skulle detta skrivas i utredningen. Klienten tystnad kan ha en betydelse på samma sätt som när han/hon talar med ord.

Enligt Derrida påverkas vi, som nämnts tidigare, både av det som framkommer i texten och det som inte framkommer i texten. Vi tror att den samlade bilden av klienten blir mer positiv om narkotika inte används i utredningen. Detta tror vi kan bero på hur de idealiserade bilderna av en person som är misstänkt för brott ser ut, utifrån Goffmans teorier.

Här är tre exempel på hur det kan se ut i utredningar där narkotika/droger nämns, där klienten inte bedöms ha ett narkotikamissbruk.

X uppger att X har testat men inte nyttjat droger.

X har aldrig provat narkotika och dricker ingen alkohol.

X har ingen erfarenhet av narkotika.

I utredningarna verkar användning av psykofarmaka inte bedömas som ett missbruk. Bara för att en klient berättar att de får tabletter utskrivna för sin depression behöver inte betyda att de följer läkarens ordination exempelvis. När vi läste igenom utredningarna första gången fick vi den uppfattningen att det inte såg som något extra ordinärt att ta tabletter för, depression, panikångest och så vidare. För det bedömdes nästan aldrig finnas ett missbruk. Dock kom vi sedan underfund med att så inte behöver vara fallet. För att användandet av psykofarmaka tas upp i utredningen överhuvudtaget tyder på att det faktiskt bedöms vara av vikt för bedömningen. Dessutom kom vi fram till att dessa psykofarmaka benämns olika beroende på om klienten bedöms ha ett missbruk eller inte. När någon klient bedöms

missbruka mediciner beskrivs de inte alltid som psykofarmaka för exempelvis ångest utan med sitt namn (bensodiazepiner).

Sedan X i våras återföll i missbruk (amfetamin, alkohol och bensodiazepiner), har dock deras kontakt varit mer sporadisk.

7.2.3 Hur konsekvenserna av missbruk beskrivs

I utredningarna framgår inte alltid vilka konsekvenserna blivit av drickandet eller användningen av psykofarmaka eller narkotika påverkat klienternas liv. Då konsekvenser framkommer är det främst "sociala konsekvenser" som att klienten höll på att förlora sin familj. Exempelvis står det i en utredning följande:

X uppger att X sedan ... haft alkoholproblem. Till en början tyckte X att alkoholen gav självförtroende och hjälpte X att somna, eftersom X fick stora sömnsvärigheter efter att X blev uppsagd. X säger att X inte har sovit ordentligt sedan ... X upplevde sedan ... ångest och blev nedstämd efter perioder av drickande.

När yttrandet skrevs ... var X en man/kvinna med ett mångårigt heroinmissbruk bakom sig. Detta har fört med sig kriminalitet, ohälsa och en på det hela taget oordnad social situation.

... efterhand stegrades X missbruk och X hade svårt att sköta sitt arbete.

Alkoholen har givit dem svåra konsekvenser bl a i form av att deras barn ... är omhändertagna enligt LVU (lagen om vård av unga) på grund av föräldrarnas alkoholmissbruk.

...X höll vid den här tiden på att förlora sin respektive och sina barn då X inte var pålitlig p.g.a. sitt missbruk.

X uppger att dennes respektive uttalat sin oro över den utveckling X alkoholvanor tilltagit.

... efterhand stegrades X missbruk och X hade svårt att sköta sitt arbete.

De fysiska konsekvenserna beskrivs nästan aldrig i de utredningarna som ingick i vårt empiriska material. I en utredning står dock följande:

... ett missbruksrelaterat epileptiskt anfall, vilket krävde sjukhusvård.

Att fysiska konsekvenser inte anges tror vi kan bero på att diskursen kring missbruk rör sig mycket kring sociala omständigheter i utredningarna. Tyngdpunkten ligger på att beskriva den sociala situationen, vilket i sig verkar logiskt då uppdraget från domstolen innebär just detta. Det kan också vara så att det är underförstått att missbruk orsakar negativa fysiska effekter. Att man inte behöver beskriva hur människor förstör sin hälsa genom att missbruka eftersom det är allmänt känt. Även här kan man tolka det som en ovilja att moralisera eller stämpla klienten. De sociala konsekvenser som tas upp är ofta sådant som även kan drabba personer utan missbruksproblem. Att ens respektive lämnar en eller att man lider av sömnsnårigheter gör inte i sig att man får någon stämpel på sig. Beskrivningarna anser vi skapar en känsla av att man som läsare kan sätta sig in i klientens situation, känna empati och att missbruket framstår som en rimlig lösning.

Det kan även vara så att om klienten anses ha ett missbruk men att konsekvenserna inte framkommer i utredningen kan leda till att domstolen i större utsträckning ser problematiken som självförvållad och därmed dömer till fängelse istället för behandling.

7.2.4 Hur klientens inställning till missbruk beskrivs

Vi kan urskilja två inställningar till sitt missbruk av alkohol och narkotika. Den ena inställningen består av dem som anser att de har problem och den andra består av dem som inte anser sig ha något problem.

X har insikt om sin beroendeproblematik och har som målsättning att allt framgent förbli helnykter.

X önskar inget högre än att kunna leva ett helnyktert liv, men klarar inte detta på egen hand.

X har druckit upp till 1 liter vin och sprit per dag, men uppger att X hyser en stark önskan om helnykterhet.

X har blivit mycket förskräckt över de olika negativa konsekvenser X drickande medfört och vill gärna ha hjälp med att stärka sin förmåga att ta avstånd från alkohol och att få ökad motivation till nykterhet.

Beträffande sina alkoholvanor uppger X att X under senare tid märkt en förhöjning av konsumtionen och X har förstått att X måste göra en förändring härvidlag.

När en insikt i problematiken uttrycks görs detta ofta med förstärkande adjektiv och bilden av den motiverade klienten i behov av hjälp växer fram. Till skillnad från diskurserna kring kriminalitet som nämnts tidigare i kapitlet finns inte samma kategorisering av missbrukare där motivationen till förändring eller mognad och insikt skiljer dem åt. I fallet med missbruk är det snarare så att insikten i sig definierar personen som missbrukare. Om han/hon själv till och med anser sig ha ett missbruk råder inte längre några tvivel om detta. I de fall personen själv inte anser sig ha missbruksproblem däremot framstår det inte som lika självklart huruvida ett missbruk föreligger eller ej.

X betraktar sig som en alkoholkonsument vars alkoholkonsumtion är lite över den normala. Barnen och respektive har redan påpekat att X måste minska sin alkoholkonsumtion men X tycker att den inte har påverkat X arbete och det sociala livet och att X aldrig har misskött sig tidigare ... X tycker inte att X utvecklat något alkoholberoende och att X själv kan minska sin konsumtion om X vill.

X menar dock att X inte röker regelbundet eller stora mängder.

Vid tillfället upplevde X sig berusad men ändå klar och redig.

Kanske är det så missbrukaren konstrueras i enlighet med hur påföljdssystemet är utformat? Att få en frivårdande påföljd med behandling mot sitt missbruk istället för ett eventuellt fängelsestraff är bara möjligt om klienten själv samtycker till det. Därför fyller det inget syfte att definiera en missbruksproblematik närmare i de utredningar där personen i fråga inte själv ser sig som missbrukare, då frivårdande påföljd ändå inte är möjlig. Detta kan i så fall bygga på en uppfattning att ett missbruk inte anses pågå om individen själv inte

upplever några negativa konsekvenser. Det skulle innebära att det är detta själva diskursen går ut på, att mängden alkohol eller andra omständigheter inte avgör vem som är missbrukare utan just den egna upplevelsen av användandet av alkohol och/eller narkotika.

I utredningarna förkommer det att klienterna beskrivs antingen som nyktra eller som helnyktra. Att beskriva någon som helnykter blir då ett sätt att skapa en gradering för att förstärka bilden av klienten i en positiv riktning. Detta kan förklaras genom att om en klient förändrats i en positiv riktning efter brottstillfället skall det finnas med i utredningen enligt uppdraget. Diskursen om den motiverade klienten förstärks av därav.

Att beskriva klienten som helnykter eller att klienten har en längtan efter att vara helnykter, kan även få oss att fundera på vad som döljer sig bakom ett sådant val. Använder vi oss av begreppet dekonstruktion skulle det kunna vara så att klienten har försökt få stopp på sitt missbruk förut men det har inte fungerat. Då för att frivårdsinspektören verkligen ska visa att den här gången är det verkligen allvar används därför ett annat ord. Frivårdsinspektörens val att använda ordet helnykter ger oss därmed ytterligare information om klienten.

7.2.5 Hur inställningen till förändring/behandling beskrivs

I flertalet av utredningarna som vi läst beskrivs klienten som positiv till behandling.

X är motiverad till en längre tids strukturerade behandling och X inser att X måste vara helnykter.

X uttalar stort intresse för att få hjälp med att förändra sin livsföring.

X har på eget initiativ inlett behandling och har varit innekliggande vid ... för sina alkoholproblem. X är mycket motiverad till fortsatt behandling.

... sedan X kom till ... har X tagit avstånd från droger och är mycket angelägen att inte begå handlingar som skulle kunna leda till negativa konsekvenser. X medger dock att X vid några tillfällen ... tagit amfetamin som partydrog men säger ... helt avstå från detta då X menar att det inte ger någonting.

X har på eget initiativ tagit kontakt med någon för att komma i ordning med sitt missbruk.

P.g.a sitt narkotikaberoende mådde X mycket dåligt och X vände sig till socialtjänsten för att söka hjälp och få rätsida på sitt liv.

Att klienterna framställs som positiva till behandling kan förstås genom att det är förutsättningen för att dömas till behandling som tidigare. I fråga om behandling och motivationen till detta framstår missbruksproblemen som en fråga om livsstil snarare än exempelvis en medicinsk fråga. Att ”komma i ordning”, ”få rätsida på sitt liv” och ”förändra sin livsföring” är uttryck som visar hur kopplingen mellan missbruk och livsstil tydliggörs. Som tidigare kan en diskurs kring normalitet anas här. Ett icke avvikande socialt liv framstår även i detta fall som nyckeln till en positiv förändring. Återigen är det dikotomin normal-avvikande som sätter ramarna för hur komplexa missbruksproblem kategoriseras och blir förståeliga för oss. I diskursen som omgärdar beskrivningar kring klienters egen inställning verkar det vara en grundläggande tanke att normalitet i sig självt skapar social stabilitet och därigenom minskar risken för problem som exempelvis missbruk.

Om klienten beskrivs vara omotiverad till behandling kan det förklaras utifrån teorin om stämpling. Klienten bedöms ha haft ett missbruk sedan lång tid tillbaka och frivårdsinspektören tror inte att klienten kan förändra sitt beteende. Om inte inställningen till förändring och behandling framkommer i utredningen kan det vara så att klienten inte är motiverad och istället för att ta med det så nämner frivårdsinspektören inte det. Detta för att det enligt den diskurs som råder inte ses som något positivt att vara omotiverad till behandling. För om det står i utredningen att klienten inte är motiverad till behandling kan också ses som om klienten inte har någon insikt i sin problematik och detta ses inte heller som något positivt enligt rådande diskurs. I stället för att frivårdsinspektören skriver att han/hon bedömer att klienten inte har någon insikt i sin problematik väljer de att inte nämna något om detta. Enligt begreppet diskurs är allting konstruerat och kan därför konstrueras på ett annat sätt. Frivårdsinspektörerna är medvetna om att de genom sin utredning skapar den bilden som läsaren får av klienten.

I utredningar anges det i vissa fall att klienten använder metadon eller antabus för att få hjälp att sluta med sitt missbruk.

Under ... har X emellertid fattat ett beslut att inte dricka, och X har som stöd för detta ett kontinuerligt intag av Antabus.

Utifrån Derridas teori om dekonstruktion kan vi fundera på vad som döljer sig bakom detta citat. Genom att frivårdsinspektören väljer att skriva på detta sätt kan det betyda klienten flera gånger försökt att sluta men inte har klarat av att sluta på egen hand eller med hjälp av olika psykologiska behandlingar. Det skulle även kunna vara så att detta speglar klientens eget synsätt på orsaken till missbruk. Klienten anser att missbruk är en biologisk sjukdom som skall behandlas medicinskt.

7.2.6 Hur ett missbruk beskrivs

Det finns olika sätt att beskriva ett missbruk på. Ett exempel är att se missbruket som en sjukdom.

... genomgått upprepade behandlingar för sin alkoholberoende sjukdom

Frivården gör bedömningen att det föreligger ett övervakningsbehov beträffande brottsåterfallsprevention i kombination med att X har en alkoholberoendesjukdom.

Att ett missbruk beskrivs på detta sätt skulle kunna bero på att det utöver diskursen kring missbruk som livsstil också finns föreställningar om missbruk som ett medicinskt problem som botas med exempelvis antabusbehandling. Att det skulle finnas en sådan diskurs inom Kriminalvården kan vi se utifrån de straffteorier som ligger till grund för straff i dagens samhälle. Straffet för brottet skall bland annat innehålla behandling. I exempelvis *Lagen om psykisk tvångsvård* (LPT) kan vi se att det finns ett tydligt fokus på behandling. En person som bedöms vara psykiskt störd döms till vård och inte till fängelse enligt denna lag. Dock verkar det finnas en skillnad i den diskursen som finns inom Frivården och den som finns inom Kriminalvården i övrigt då det i de straffteorier som finns i samhället, har ett fokus på oskadliggörande av klienten genom placering på exempelvis en anstalt. Dock skulle det kunna ses som om behandling också skulle kunna ses som att klienten oskadliggörs då det finns behandlingar som sker bakom låsta dörrar också. De behandlingar som vi har sett

föreslås i utredningarna i vårt material är oftast sådana som inte sker i anstaltsliknande former, det vill säga genom tvångsvård.

Citaten om som benämner ett missbruk som en alkoholberoende sjukdom här ovan, skulle också kunna tyda på att det inom Frivården finns en utmanande diskurs som innebär att missbruk ses som en obotbar sjukdom. Att ett missbruk ses som något som inte går att göra någonting åt. Att benämna missbruk på ett sådant sätt skulle också kunna tyda på att det finns en tro på att det går att förändra, missbruk går att bota. De flesta sjukdomar som finns idag kan vi idag faktiskt bota.

Vi har tidigare föreslagit att det skulle finnas en diskurs inom Frivården som bygger på ett systemteoretiskt sätt att se på klienterna. Skulle det finnas en sådan diskurs skulle den nämligen kunna hjälpa oss att förstå det fokus på behandling som vi tycker oss kunna uppfatta i utredningarna. Med detta fokus på behandling är inte fängelse ett lämpligt alternativ. Detta då det inom systemteori finns en syn att problemet inte ligger endast hos klienten. För att kunna uppnå en förändring av klienten måste det nämligen ske en förändring i samspelet mellan klienten och hans/hennes omgivning. För att denna förändring skall uppnås måste man i behandlingen arbeta med hela det system där elementen som ger upphov till problem i samspelet finns. Exempel på ett sådant system skulle kunna vara klientens familj. Detta är svårt att komma åt att arbeta med hela systemet om klienten sitter inlåst i ett fängelse.

Ett missbruk som är så omfattande och började tidigt i livet tar lång tid att komma till rätta med.

Detta sätt som frivårdsinspektören uttrycker sig på kan förstås utifrån stämplingsteorin. Med det menar vi att frivårdsinspektörerna använder sig av stämplingsteorin för att förstå klientens missbruk. De "vet" att om klienten internaliserar omgivningens bild av sig själv som missbrukare och att det därmed är svårt att bryta missbruket för dem. Detta skulle kunna förklara den förståelse som vi kan se uttrycks i utredningarna.

7.3 Sammanfattning

Utifrån vår empiri som bestod av personutredningar genomförda vid Frivården i Göteborg har vi kunnat konstatera att kriminalitet konstrueras utifrån diskursen kring den kriminelle som en social avvikare med någon form av problematisk situation avseende den sociala situationen. Vidare framställs den kriminelle som en omogen person utan insikt i det brott som han/hon misstänks för. Denna diskurs framträdde i utredningarna genom att de ofta innehöll beskrivningar av klienten som icke varande kriminella. Bilden av den ångerfulle, mogne samhällsmedborgaren som insett att hans/hennes handlande varit felaktigt och vill bättra sig var tydlig i utredningarna. Begångna brottsliga handlingar eller misstanke om brott i sig avgör således inte vem som betraktas som kriminell utan snarare personliga egenskaper med fokus på vilja till förändring och mognad. Bilden av "vanlige Svensson" som av personliga skäl hamnat i en svår situation och därmed blivit misstänkt för eller begått ett brott var återkommande. En tendens att inte vilja stämpla klienter som kriminella samt väcka medkänsla tyckte vi oss också se i utredningarna.

I utredningarna konstrueras missbruk i första hand som en konsekvens av en utsatt social situation men också som en sjukdom eller beroende på bristande självkontroll.

Missbrukaren definieras utifrån vidden av användningen av alkohol och/eller narkotika och dess sociala konsekvenser i första hand. Till skillnad från kriminalitet verkar klientens egen insikt snarare bidra till att han/hon omtalas som missbrukare än som en "vanlig" person. Vi tror att en anledning till detta är att en stämpling av klienten som missbrukare i detta sammanhang kan leda till att klienten kan få möjlighet till behandling istället för ett frihetsberövande straff. Klientens egen motivation är ofta tydligt redogjord för och utredningarna tenderar liksom gällande kriminalitet framhäva klienters vilja till förändring och skapa medkänsla för hur han/hon drabbats av svårigheter. Vi tyckte oss märka en diskurs kring missbruk som något som en person hamnar i på grund av uppväxtförhållanden och aktuell social situation snarare än ett medvetet val som individen fattat oberoende av omgivningen. Detta kan bero på att systemteoretiska förklaringsmodeller är en del av Frivårdens övergripande föreställning om missbruk. Vidare har vi kommit fram till att utredningarna ger uttryck för diskurser som finns i samhället kring hur en missbrukare "skall" bete sig.

Kriminalitet och missbruk är två begrepp som man använder sig av för att kategorisera klienter. De bygger på ett dikotomt synsätt där synen på normalitet avgör hur vi väljer att tala om och se på dessa klienter. En socialt ordnad situation, en icke avvikande livsstil samt stor personlig mognad beskrivs som motsatsen till att vara kriminell och/eller missbrukare. Det är de som avviker från de normer kring hur ett gott liv ska se ut som finns inom Frivården som organisation som så att säga fyller ut dessa kategorier. Vi har i vårt resultat kommit fram till att grunderna för hur klienter beskrivs följer vissa mönster och olika diskurser har således kunnat urskiljas.

8. Diskussion

Vår uppsats är ovanlig, åtminstone vid Institutionen för socialt arbete vid Göteborgs Universitet genom att vårt empiriska material endast består av skriven text i form av personutredningar och andra typer av data som intervjuer och liknande inte samlats in. Detta var ett beslut som vi fattade tidigt i processen av flera anledningar. Dels ansåg vi det vara praktiskt och tidssparande då insamlandet och även bearbetningen av empirin kunde genomföras helt utifrån våra egna premisser. Detta tror vi hade varit svårare om vi varit tvungna att söka efter lämpliga respondenter bland Frivårdens anställda, upprätta intervjuguiden, ordna med lokaler för genomförandet av intervjuer, kanske skaffa inspelningsapparat, och därefter genomföra intervjuerna. Därefter transkribera och bearbeta materialet och överföra det i textform samt kategorisera och analysera materialet. Sammantaget ansåg vi att uppsatsens storlek, nivå och dess tidsramar var bättre anpassad för vår form av undersökning som slutligen utmynnade i en text- och diskursanalys. Fortsatta studier inom ämnet skulle med fördel kunna undersöka Frivårdsinspektörens inställning och tankar kring begrepp som kriminalitet och missbruk. Vi tror att det skulle kunna fördjupa kunskapen kring vad dessa kategorier verkligen innebär för Frivårdens sätt att använda dem och även vara intressant för andra som arbetar med sociala utredningar som verktyg.

Insamlandet av data som vi gjorde gav enligt vår mening tillräckligt underlag för en analys av den storleksordning som en examensuppsats på grundnivå bör innehålla. Dock är vi medvetna om att urvalet kan ses som bristande då 57 utredningar av de uppåt 2500 som genomförs av Frivården i Göteborg varje år inte kan förutsättas vara representativt. Vi kan inte veta om våra slutsatser är giltiga för Frivårdens personutredningar överlag. Vi kan bara säga vad det lilla urval av utredningar vi tittat på ger för bild av hur begreppen kriminalitet och missbruk konstrueras och används. Inför framtiden tror vi att mer omfattande studier kring sociala utredningar i allmänhet och personutredningar i synnerhet skulle kunna ge en mer täckande bild av hur dessa och andra begrepp används. Vi tror även att det hade kunnat vara givande att genomföra en kvantitativ studie av i vilka sammanhang begreppen används och även hur domstolens beslut och Frivårdsinspektörernas påföljdsförslag stämmer överens.

Våra resultat kan som tidigare nämnts inte göra anspråk på att ge en heltäckande bild av hur diskurserna kring rollerna kriminell och missbrukare ser ut i personutredningar överlag. Vårt mål har istället varit att tränga in i texten vi samlat in och undersöka vilka olika mönster av uttryck som förekommer. Vid denna typ av diskursanalyser finns möjligheter att tolka in en rad olika diskurser och underliggande föreställningar utifrån språket som används. Vi har valt att försöka samla ihop våra intryck till teman för att tydliggöra ovan nämnda mönster och kunna förmedla någon form av greppbara slutsatser för läsaren. Detta på bekostnad av att alternativa tolkningar emellanåt fått stå tillbaka. Vi reserverar oss för att våra val av teorier, kunskapsnivån gällande dem och vår ovana i analysarbetet kan ha fört in oss på villospår och att våra kopplingar till empirin i vissa avseenden kan ifrågasättas.

Gällande våra resultatets relevans för syftet med uppsatsen anser vi att vi har en röd tråd genom hela uppsatsen som går att följa som läsare. Att frågeställningarna i uppsatsens inledning får sina svar i kapitlet med resultat och analys. Dock är det möjligt att vi blivit "hemmablinda" för vår egen uppsats och att luckor i den logiska genomgången finns. Vi

anser att redogörelsen för kunskapsläget och områdets bakgrund genomförts med noggrannhet och höga ambitioner. Även om det inte resulterade i att tidigare forskning på högre nivå än magisteruppsatser kunde tas upp då vi inte lyckades hitta någon som direkt anknöt till personutredningar. Vi har försökt presentera vårt problemområde så att det ska bli uppenbart för läsaren varför denna studie fyller en funktion och innehåller värdefull kunskap för utövare av socialt arbete.

Vi har strävat efter att hitta våra egna tolkningar av vad vi läst i utredningarna och att använda teorierna på ett så kreativt sätt som möjligt. Att inte våga dra resonemangen tillräckligt långt tycker vi vore att kasta bort en chans till att träna vår analytiska förmåga. Vilket vi ser som C-uppsatsens huvudsakliga syfte, att lära oss något nytt. Vi slår fast att utredningarna visar tecken på diskurser som är tydliga och vi beskriver hur kriminalitet och missbruk beskrivs. Vi spekulerar även en hel del om hur dessa diskurser kan förstås och förklaras utifrån systemteori, stämplingsteori, rollteori med mera. Det är möjligt att vi emellanåt ”gör en höna av en fjäder” genom att tolka in mer än vad texten i sig avslöjar. Vi anser dock att användandet av flera olika förklaringsmodeller och våra ifrågasättande resonemang till viss del kan kompensera detta.

Under arbetets gång har reflektioner kring hur vår världsbild, tidigare erfarenheter och syn på socialt arbete, kriminalitet och missbruk påverkat slutprodukten. Vi har redogjort för dessa tankar i uppsatsens inledning för att underlätta för läsaren att själv kunna dra sina egna slutsatser kring författarnas påverkan på resultaten. För Ellinor Wettergren som tidigare varit praktikant på Frivården i Göteborg har uppsatsskrivandet inneburit att hennes roll bytts ut från medarbetare till forskare, vilket inte alltid är helt okomplicerat. Vi har dessutom båda två suttit i Frivårdens lokaler under arbetet med utredningarna och då umgått med Frivårdsinspektörerna. Vi är medvetna om att detta påverkat hur vi uttryckt oss i uppsatsen, särskilt i fråga om vår analys. En ovilja att vara alltför oreflekterat kritisk och en viss oro över att skapa någon form av upprörda känslor hos de frivårdsinspektörers utredningar som vi använt oss av var omöjligt att undvika. Dock har vi varit medvetna om detta och i anser att vi till slut kunnat vara öppna med alla de tankar och slutsatser som vi kommit fram till. Vi känner även stor tillit till att Frivårdsinspektörerna vars utredningar är berörda i uppsatsen förståelse för vår roll som studenter i en lärandesituation.

Referenser

Litteratur

- Abrahamsson, M, *Diskursiv analys av fokusgruppintervjuer om alkohol – två exempel*. Larsson, S/Lilja, J/Mannheimer, K (red), *Forskningsmetoder i socialt arbete*. Studentlitteratur, Lund, 2005
- Andersen, H/Kaspersen, L B. (red.), *Klassisk och modern samhällsteori*. Studentlitteratur, Lund, 1999
- Andersen, H/Brante, T/Korsnes, O. (red.), *Sociologiskt lexikon*. Natur & Kultur, Stockholm, 2001
- Bergström, G./Boréus K., *Textens mening och mak.*, Studentlitteratur, Lund, 2000
- Börjesson, M., *Diskurser och konstruktioner: en sorts metodbok*. Studentlitteratur, Lund, 2003
- Dahlström/Nilsson/Westerlund, *Brott och påföljder – En lärobok i straffrätt om Brottsbalken*. Bruuns bokförlag, Lidingö, 2008
- Ekbom, T/Engström, G/Göransson, B., *Människan, brottet, följderna. Kriminalitet och kriminalvård i Sverig*. Natur & Kultur, Stockholm, 2006
- Elofsson, S., *Kvantitativ metod – struktur och kreativitet*. Larsson, S/Lilja, J/Mannheimer, K (red)., *Forskningsmetoder i socialt arbete*. Studentlitteratur, Lund, 2005
- Foucault, M., *Övervakning och straff*. Arkiv förlag, Lund, 2003
- Giddens, A., *Sociologi*. Studentlitteratur, Lund, 1998
- Goffman, E., *Stigma – den avvikandes roll och identitet*. Nordstedts förlag, Stockholm, 1972
- Internationella bibelsällskapet, *Levande Bibeln..* Internationella bibelsällskapet, Norden, 2005
- Johansson, T., *Mötets många ansikten – när professionella möter klienter*. Meeuwisse, A./Sunesson, S./Svärd, H. (red)., *Socialt arbete – en grundbok*. Natur och Kultur, Stockholm, 2006
- Kvale, S., *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Studentlitteratur, Lund, 1997
- Körner, S/Wahlgren, L., *Praktisk statistik*. Studentlitteratur, Lund, 2002
- Larsson, S., *Teori, metod och empiri*. Larsson, S/Lilja, J/Mannheimer, K.(red.), *Forskningsmetoder i socialt arbete*, Studentlitteratur, Lund, 2005
- Lilja, J., *Videoanalyser som metodstrategi*. Larsson, S/Lilja, J/Mannheimer, K.(red.), *Forskningsmetoder i socialt arbete*, Studentlitteratur, Lund, 2005

Mannheimer, K., *Några perspektiv på utvärdering av sociala program*. Larsson, S/Lilja, J/Mannheimer, K.(red.), *Forskningsmetoder i socialt arbete*, Studentlitteratur, Lund, 2005

Neumann, I B., *Mening materialitet makt: En introduktion till diskursanalys*. Studentlitteratur, Lund, 2003

Payne, M., *Modern teoribildning i socialt arbete*. Natur och kultur, Stockholm, 2002

de los Reyes, P./Mulinari, D., *Intersektionalitet*. Liber, Malmö, 2007

Sjöblom, Y., *Att bli utstött hemifrån – en narrativ analys*. Larsson, S/Lilja, J/Mannheimer, K.(red.), *Forskningsmetoder i socialt arbete*, Studentlitteratur, Lund, 2005

Stiftelsen svenska folkbibeln, *Folkbibeln*, stiftelsen svenska folkbibeln, Stockholm, 1998

Thomassen, M.(red.), *Vetenskap, kunskap och praxis: Introduktion i vetenskapsfilosof*. Gleerups Utbildning AB, 2007

Winther Jörgensen, M./Philips, L., *Diskursanalys som teori och metod*. Studentlitteratur, Lund, 2000

Wirén, T., *Under ytan 2 – En andaktsbok för ungdomar och andra vuxna*. Verbum Förlag AB, Stockholm, 2007

Rapporter

Brottsförebyggande Rådet, BRÅ, *Brottsutvecklingen i Sverige fram till 2007* (Rapport 2008:239): Brottsförebyggande rådet och Edita Norstedts, Västerås. 2008

Uppsatser

Backman, C. *Att se brottslingen - belastningsregistrets syfte och användning*. D-uppsats. Göteborgs Universitet, Juridiska Institutionen, 2005

Berglin, C./Lindvall, C. , *"Barnets bästa" En diskursanalys av familjehemsplacerade barns kontakt med de biologiska föräldrarna*. C-uppsats. Mälardalens Universitet, Institutionen för samhälls- och beteendevetenskap, 2007

Bondesson, M., *Betydelsen av personutredning och yttrande i brottmål vid straffmätning och påföljdsval - Individualprevention enligt proportionalitetsprincipen*. D-uppsats. Lunds Universitet, Juridiska fakulteten, 2004

Ekstrand, E., *Känslokall, destruktiv och farlig eller bara otillräckliga livskunskaper? Föreställningar om Den Intagne*. C-uppsats. Linköpings Universitet, Institutionen för tematisk utbildning och forskning, 2005

Hallgren, E/Johansson M., *Mångfald. En diskursanalys av ett begrepp i tiden*. C-uppsats. Göteborgs universitet, Institutionen för socialt arbete, 2007

Holmberg, E/Smith, K., *Mammor och pappor under lupp*. Malmö Högskola, Institutionen för hälsa och samhälle, 2008

Karlborg, M., *Här är ditt liv En studie kring utredningsarbete inom ekonomiskt bistånd*. D-uppsats. Göteborgs universitet, Institutionen för socialt arbete, 2007

Nordström, M., *Dubbla murar En sociologisk undersökning av klosterverksamheten på Kumla-anstalten*. C-uppsats. Lunds Universitet, Centrum för teologi och religionsvetenskap, 2007

Pettersson, H., *Anstaltens ambivalenta funktion. En studie av den samtida kriminalvårdsdiskursen*. D-uppsats. Linköpings Universitet, Institutionen för tematisk utbildning och forskning, 2005

Sandeklint, H-J., *Vem som helst? - En kvalitativ studie på professionellas syn på rattfylleri och rattfylleristen*. C-uppsats. Göteborgs universitet, Institutionen för socialt arbete, 2008

Wilson, A., *Stigmatiserade offer eller medvetna förbrytare? – en kritisk diskursanalys av framställningen av intagna kvinnor inom Kriminalvården*. C-uppsats. Linköpings Universitet, Institutionen för samhälls- och välfärdsstudier, 2006

Internet

http://www.bra.se/extra/measurepoint/?module_instance=4&name=2007__rs_reform_f_r_b__ttre_utslussning_i_Kriminalv_rden.pdf&url=/dynamaster/file_archive/080829/b15fbef29103a0bd3d9a7b0b77a8339c/2007%255f%255frs%255freform%255ff%255fr%255fb%255ftre%255futslussning%255fi%255fKriminalv%255frden.pdf Hämtad 2009-03-11 kl 22:24

http://kriminalvarden.se/templates/KVV_InfopageGeneral____4794.aspx Hämtad 2009-03-03 kl. 20:56

http://kriminalvarden.se/templates/KVV_InfopageGeneral____3032.aspx Hämtad 2009-03-03 kl. 21:10

http://www.kriminalvarden.se/templates/KVV_InfopageGeneral____3531.aspx Hämtad 2009-03-03 kl. 16:13

http://www.kriminalvarden.se/upload/Informationsmaterial/Faktablad_Frivard.pdf Hämtad 2009-03-03 kl. 16:22

http://kriminalvarden.se/templates/KVV_InfopageGeneral____5082.aspx Hämtad 2009-03-11 kl. 20:30

http://www.kriminalvarden.se/upload/om_kriminalvarden/f%C3%B6reskrifter/2006/KVFS_2006_15.pdf Hämtad 2009-03-11 kl. 20:40

http://www.kriminalvarden.se/templates/KVV_InfopageGeneral____5074.aspx Hämtad 2009-03-11 kl. 20:22

<http://www.ne.se/sok/diskurs?type=NE> Hämtad 2009-03-03 kl. 20:23

<http://www.ne.se/sok/h%C3%A4lsa?type=NE> Hämtad 2009-03-03 kl. 20:27

<http://www.ne.se/sok/missbruk?type=NE> Hämtad 2009-03-03 kl. 20:33

<http://www.ne.se/sok/social+konstruktivism+?type=NE> Hämtad 2009-03-03 kl.

20:35 <http://www.ne.se/sok/kriminalitet?type=NE> Hämtad 2009-03-13 kl. 16:54

<http://www.ne.se.ezproxy.ub.gu.se/1%C3%A5ng/st%C3%A4mplingsteori> Hämtad 2009-02-27 kl. 11.42

<http://www.ne.se/sok/kriminalitet?type=NE> Hämtad 2009-03-03 kl. 20:35

<http://www.ne.se/kort/postmodernism> Hämtad 2009-03-03 kl. 20:45

<http://www.ne.se/sok/brott?type=NE> Hämtad 2009-03-03 kl. 20:49

<http://www.riksdagen.se/webbnav/index.aspx?nid=3911&bet=1992:289> Hämtad 2009-03-11 kl. 20:04

<http://www.riksdagen.se/webbnav/index.aspx?nid=3911&bet=1991:2041> Hämtad 2009-03-11 kl. 20:06

<http://www.riksdagen.se/webbnav/index.aspx?nid=3911&bet=1992:289> Hämtad 2009-03-11 kl. 20:12

<http://www.riksdagen.se/webbnav/index.aspx?nid=3911&bet=1991:2041> Hämtad 2009-03-11 kl. 20:18

<http://www.statistik.kriminalvarden.se:8080/SASWebReportViewer/commitPrompts.do> Hämtad 2009-03-11 kl. 20:29

Föreläsningar

Wikström, Hanna, 2009-01-28, Klassföreläsning 1 (SQ1361) Göteborgs Universitet.